STJEPAN ANTOLJAK

KONAVOSKA BUNA U SREDIŠTU JEDNOG DIJELA EVROPSKE DIPLOMACIJE (1799—1800)

1.

Dubrovačka republika, koja je tobože odisala »slobodarskim« duhom, doživjela je za vrijeme svoga opstojanja dvije bune na svom i onako uskom teritoriju.

Prva je t. zv. lastovska buna, koju su Dubrovčani na perfidni način utišali (1601—1606).[1]

Druga je pak seljačka buna u Konavlima kraj Dubrovnika (1799—1800), koja je bila sasma drugačijeg karaktera od one u Lastovu.[2]

U dubrovačkoj republici, pa tako i u Konavlima, kmet je imao dosta točno određene povlastice i prava, koja su čak bila zaštićena od suda. Njemu je bio otvoren put do blagostanja, pa nije ni čudo, da su baš

[1] gl. o tom: S. Ljubić, O odnošajih među republikom Mletačkom i Dubrovačkom od početka XVI. stoljeća do njihove propasti, Rad JA LIII, Zagreb 1880, 115—135 i A. Vučetić, Dubrovčani na obrani svog teritorija i slobodne plovidbe prema Mlečanima početkom XVII. vijeka, Glasnik dubrovačkog učenog društva »Sveti Vlaho« I, Dubrovnik 1929, 86—92.

[2] Opis ove bune pod naslovom »Storia di una ribellione dei Canalesi della Repubblica di Ragusa« na 14 strana nalazio se je u bivšoj biblioteci »Paravia« u Zadru (danas »Naučna biblioteka«), odakle je taj spis s ostalim rukopisima i arhivalijama još u rujnu 1943. godine bio odnesen u Italiju. Uz to je o istoj buni vrlo kratko pisao i njen suvremenik Michel - Ange Bernard Mangourit, bivši francuski konzul u Anconi, u djelu »Défense d'Ancone et des départements romains, le Tronto, le Musone et le Metauro par la général Monnier aux années VII et VIII, v. II., Paris 1802, 15—17, te nešto više P. Pisani u knjizi »La Dalmatie de 1797 à 1815«, Paris 1893, 130—133 na osnovu probrane građe iz državnih arhiva u Beču, Zadru i Dubrovniku. Iste godine je K. Jireček također u svojoj raspravi »Poselstvi republiky dubrovnické k císařovně Kateřině II. u l. 1771—1775, Rospravy české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze ročník II, třída I, číslo 2«, v Praze 1893, 74—75 na temelju samih dokumenata iz Državnog arhiva u Dubrovniku nešto manje od Pisanija iznio neke podatke o toj buni, dok se je L. Vojnović u svojoj knjizi »Pad Dubrovnika« I, Zagreb 1908, 33—35 poslužio dosta tendenciozno i pristrano za još kraći opis iste bune uz spise iz Dubrovačkog arhiva i već navedenim Mangouritovim i Pisanijevim djelom. Godine 1935. izašla je u Trstu »La storia di Ragusa«, koju je napisao Matteo di Zamagna (* Dubrovnik 6. II. 1780.—† 8. IX. 1870.). U njoj isti također opisuje dosta općenito i ne baš sasma pouzdano ovu bunu (o. c., 274—277). Zato se samo sa izvjesnim oprezom može služiti njegovim neprovjerenim podacima.

u posljednjim godinama republike mnogi od njih nastojali da se oslobode stečenim novcem kmetstva.

Inače je seljak-kmet obrađivao zemlju svoga gospodara nazvanu »carina« i bile su mu također točno naznačene dužnosti, koje je imao vršiti. Ali kako se je dubrovačka vlada sastojala od samih gospodara kmetovskih, to nije imala snage da se odupre njihovom izrabljivanju, koje je sve jače preuzimalo maha, jer su se i vlastela također sve više odalečivala od trgovine i pomorstva i tako onda bila upućena gotovo samo na prihode od svojih zemalja. Uz to su kmetovi morali da rade i u kući svoga gospodara one poslove, koje su u 15. stoljeću vršili robovi, pa je stoga razumljivo, što su se opravdano tužili.[3]

Kako je vlada zapala potkraj 18. stoljeća i u financijske neprilike i njena blagajna presahnula, odlučila je da tome nađe lijeka povećanjem poreza. Samo taj novi namet je uglavnom prebačen na leđa nižih staleža, koji su do tada bili od njega oslobođeni. Tako su dioničari na brodovima davali prema tome samo 20% od dobiti, dok su seljaci morali plaćati za svoje masline 12 karantina* po stopi, za vino po bačvi 10, a za stoku po glavi 12.

Samim pak Konavljanima bilo je do 1750. godine uglavnom dobro. Ali poslije toga vremena počeo se je naglo mijenjati njihov udes, i otada je iz godine u godinu jaram postajao sve gori, nepodnošljiviji i tiranskiji. Naročito pak u periodu od 1794. do 1799. godine seljaku u Konavlima, kada je namirio daću, ostalo je samo nekoliko perpera. Uz to mu je zemlja, natopljena njegovim znojem, donosila jedva onoliko, koliko je trebao davati njenu vlasniku. Tako je samo jedna trećina žetve preostajala onome, koji je sijao. Ali to nije bilo sve. Gospodari tih seljaka nijesu se bili zadovoljili samo time, da ih dave nametima, već su im uzimali i djecu sposobnu za rad i ukrcavali je na svoje brodove, pa su ona kroz više godina plovila morem bez ikakve plaće. Međutim ni to nije bilo dosta. Kada su porasle Konavljanke, oduzimali su ih od roditelja pod izgovorom, da će biti posluga kod gospodara, a u stvari one su služile njihovim sramnim požudama. Zatim, kada su ih obeščastili, ostavljali su ih. Tada su te djevojke padale u niski razvrat pa su polazile Turcima i drugima, da sada njima služe u sličnim gnjusobama. Naravno da dubrovačka vlada, iako je za sve to znala, nije sprečavala takve zločine. Osiromašenju Konavljana pridonijela je vlast i time, što je povećala javne terete, opravdajući se i bacajući krivnju na troškove, koje je uzrokovao dolazak Francuza na Jadran. Uz to im je podigla i druge namete, pa se je tamošnje stanovništvo žalilo, da čak mora plaćati porez na zrak, koji udiše. Naročito se je vlada zamjerila narodu, što je namjerno podigla cijenu soli, te ga je silila, da ju kupuje u većim količinama, nego li ju je mogao potrošiti.[4] Naime potkraj lipnja ili na početku srpnja 1799. godine dubrovački je senat, pod izgovorom da spriječi stalno krijumčarenje solju, naredio, da svi njegovi podanici

[3] *M. Medini*, O postanku i razvitku kmetskih i težačkih odnošaja u Dalmaciji, Zadar 1920, 89—91.

* sitni novac ili para.

[4] *P. Pisani*, o. c., 129, 131, 132.

iznad 14 godina moraju iz javnih magazina uzeti svake godine 5 oka* soli uz cijenu 6²/₃ para ili karantina**, jer prema starim zakonima zabranjeno je bilo pod najstrožom kaznom od ikoga drugoga kupovati sol osim u vrhovnog gospodara — dubrovačkoga kneza[5]. Kada je knez, koji je upravljao Konavlima, sazvao seljake na zbor, gdje im je objavio ovu odredbu senata o soli, svi se oni stadoše buniti i prosvjedovati, da se ne će pokoriti. Zatim su se na konavoskoj ravnici njih preko 800 sakupili, da se dogovore, kako će se dalje vladati, pa se svečano zakleše, da ne će uzmaći od svoje odluke i da će dijeliti jednaku sudbinu[6] čak i onda, ako bi ih dubrovački knez htio privesti silom dužnoj poslušnosti[7]. Tko bi pak prekršio zakletvu, neka mu se kuća spali[8]. Glavni vođe ove pobune bili su Niko Švago iz Vodovalje, Miho Djurov Magud iz Bačeva Dola, Cvjeto Mujo iz Lovorna, Miho Koprivica iz Radovčića i Niko Radov Huzović iz Zastolja[9].

Kada su neki vlasnici zemlje u Konavlima doznali za sve to, zapute se onamo[10], da »dovedu pameti« tamošnje stanovnike, predočujući im, kakvim se zlosretnim posljedicama i propasti izlažu, ako nastave i dalje biti neposlušni i uporni u neizvršenju odredaba svoga kneza. Iako se ta vlastela tu zadržala nekoliko dana u istoj stvari, Konavljani su ostali i dalje tvrdokorni i neslomljivi izjavljujući, da se ne će nikako pokoriti onome, što je zapovjedio knez. Kada su konačno uvidjeli, da im je svaki trud uzaludan, vratiše se navedeni feudalci u Dubrovnik, gdje su potanko izvijestili o stanju stvari. Ujedno je i konavoski knez dnevno javljao senatu o pobunjenicima, koji su u međuvremenu održavali brojne zborove na jednoj velikoj ravnici, gdje su utvrdili, da se ne će uz nikakav uvjet pokoriti novoj odredbi, prijeteći se onima, koji bi radili protivno od zaključaka stvorenih na ovim zborovima uništenjem kuća i

* Oka ima 4 litre (F. Iveković - I. Broz, Rječnik hrvatskog jezika I, Zagreb 1901, 882).

** Pisani navodi na osnovu dokumenata iz Državnog arhiva u Beču, da su muškarci morali plaćati za sol 20, a žene 6 karantina po kilogramu (P. Pisani, o. c., 129).

[5] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799. f. 109 — Pismo senata Fridrihu Kiriku, svome konzulu u Carigradu, Dubrovnik 7. VII. 1799. (br. 17). — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata grofu Sebastianu d'Ayali, svome ministru u Beču, Dubrovnik 11. VII. 1799. (br. 103).

[6] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Ivanu Blažu Marinu Buniću, svome poslaniku u Bosni, Dubrovnik 9. VII. 1799. (br. 18).

[7] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 7. VII. 1799. (br. 17). — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata grofu d'Ayali, 11. VII. 1799. (br. 103).

[8] *P. Pisani*, o. c., 130.

[9] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Proglas dubrovačke vlade od 23. XII. 1799. (br. 191) — Pismo senata Petru Jerolimu Nataliju, svome izaslaniku kod generala Bradyja u Kotoru, 25. XII. 1799. (br. 195). — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Antoniju Karlu Nataliju, svome poslaniku u Bosni, 25. XII. 1799. (br. 48).

[10] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134. — Pismo senata d'Ayali, 11. VII. 1799. (br. 103).

stada i čak smrtnom kaznom. Držeći se vjerno tog svoga zaključka, oni su čak dvojicu svojih suseljana, koji se nijesu pravovremeno odazvali pozivu zbora, tako pretukli, da su jedva ostali živi[11]. Sada su Konavljani osnovali svoju privremenu vladu, pa su dapače tvrdili, da zemlja njihovih gospodara pripada njima i zahtijevali su, da se ona razdijeli[12]. Značajan je pak bio njihov akt, što su se tada čak odmetnuli od svoga dosadašnjeg vladara, te su u dva navrata bili uputili generalu Bradyju, vojničkom i civilnom guverneru Boke Kotorske, svoje poslanike, koji su u ime njihove župe iznijeli, da se podlažu pod vlast njegova kraljevskog dvora. Ali ih je on uvijek odlučno odbio[13].

2.

Međutim je dubrovački senat, koji je doduše bio sasma izgubio glavu[14], ali koji je ipak uspio da uhapsi nekoliko Konavljana kao kolovođe pubune[15], pojačao, da spriječi svaki eventualni nered, gradsku posadu vojnicima iz Brena i Brgata[16]. Daljnji pak plan senata je bio, da na bilo koji način prisili Konavljane na poslušnost i da ih tako zaplaši, da ne mogu provesti bilo kakvu akciju protiv grada Dubrovnika. Sve ovo mislila je vlada izvršiti pomoću generala Bradyja, koji bi Konavljanima osujetio svaki doticaj s Bokom Kotorskom i zabranio tamošnjem stanovništvu, da im ne smije prodavati streljivo[17]. Videći ipak, da mu nikakvo drugo sredstvo protiv Konavljana ne preostaje, odlučio je istovremeno da ih silom privede na poslušnost i da tako zauvijek, kako je mislio, obuzda drskost i nepokornost stanovništva od nekoliko hiljada duša. No budući da nije imao vlastitu vojsku[18], stupio je odmah u dodir s Ibrahimbegom*, da od njega dozna, da li će zapovjednik Trebinja moći poslati na granicu čete, a da ne stupi na teritorij dubrovačke republike, i da time samo zastraši Konavljane. Ali Ibrahimbeg je uvjeravao senatore, da to ne će biti moguće bez posebne bujruntije** bo-

[11] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109. — Pismo senata Kiriku, 7. VII. 1799. (br. 17). — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 11. VII. 1799. (br. 103).

[12] *M. B. Mangourit*, o. c., II, 16.

[13] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 11. VII. 1799. (br. 103).

[14] *M. B. Mangourit*, o. c., II. 16.

[15] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109. — Pismo senata Kiriku, 23. VII. 1799. (br. 24).

[16] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Ivanu Blažu Marinu Buniću, 9. VII. 1799. (br. 18).

[17] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 10. VII. 1799. (br. 101).

[18] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 7. VII. 1799. (br. 17).

* valjda poslanik bosanskog paše u Dubrovniku.

** zapovjedno pismo.

sanskog paše[19]. Stoga se je dubrovačka vlada obratila u tom smislu pismeno za pomoć tome paši, moleći ga, neka bujruntijom naredi svim onim svojim mjestima, koji međaše s dubrovačkom republikom, da pošalju na granicu smjesta čete, te da se na taj način spriječi svaki dodir Konavljana s turskom zemljom. Time je ista vlada bila uvjerena da će se buntovni seljaci zastrašiti i osvijestiti[20]. Ujedno je uputila i pismo Ivanu Blažu Marinu Buniću, svome poslaniku u Bosni, izloživši mu cijelu tu pobunu i sve mjere, koje su poduzete u vezi s time, naloživši mu, neka odmah zatraži hitnu audijenciju kod bosanskog paše i neka mu potanko opiše sve ono, što mu je saopćila. Ujedno neka pašu kao predstavnika Porte, koji je prijatelj republike, zamoli, da odmah pošalje po naročitim Tatarima hitne bujruntije Sabit-paši i agama u Trebinju, kako bi ovi što brže skupili barem 500 vojnika i uputili ih na dubrovačku granicu a da ne uđu na teritorij republike, te neka tako spriječe svaki doticaj Konavljana s Turskom. Nadalje je preporučeno bilo Buniću, neka bude u svemu budan i da je po teklću o svemu najtočnije izvještava[21]. Istovremeno je vlada pisala dosta kratko pismo na hrvatskom jeziku Sabid-paši u Trebinje, javljajući mu o pobuni Konavljana kao i o svojim koracima, koje je poduzela kod bosanskog paše i Porte, moleći ga, da zabrani svaki doticaj svojih Turaka i »Vlaha« s tom župom[22]. Ujedno je dubrovački senat preko Travnika poslao i Fridrihu Kiriku, svome konzulu u Carigradu*, opširan izvještaj[23]. U njemu je izložio vrlo detaljno cijelu situaciju, moleći ga, da odmah,

[19] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Buniću, 9. VII. 1799. (br. 18).

[20] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 7. VII. 1799 (br. 17).

[21] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Buniću 9. VII. 1799. (br. 18).

[22] Radi interesantnosti mi to pismo donosimo u cijelosti: »Al Signor Sabid Passa a Trebigne. Presvietlomu i sfake sciasti i hfale dostoinomu Gospodinu Sabid pasci od nas knesa i vlastela Dubrovacscich vele drago pozdravglene. A potome sumjuchi mi daje i do Vascega Prisvitloga Gospostva doscio haber sctoje sliedilo u svom nasciom knesgini od Conavli, i snajuchi varlo dobro da nikomu vechie ne utisti koliko primoguchiemu zarstvu ove republiche od najstarieh, i naivierniech gniegovieh haraciara i da nikko vechma ne obradujese, i veseli sfakomu nascemu dobru, koga od nasad pet stotin godiseta ussivasmo pod scitom i obrannom primoguchie gniegove desnize, mi oncias, i bez odmaha uputismo nasce tusghe na divan bossanski, i po putu od Bosne i na Slavna Vrata; alli docle doghiu cestite buruntie vezièra od Bosne i vissoke zapoviedi Slavnieh Vratà mi usesmo pisat i V. P. G. ovu nasciu od posobnoga nascega uffagna, sa molitve da u ovliko svasciom oblasti, i svieh agà, koieh u isto dobba molimo, saprictite i sabranite da niko ni od Turaka ni od Vlaha, koji su pod Vasciom oblasti neimaju primat, ni imat ikaqua posla s cegliadim od reccene knesgine od Conavli. Svelikom posgiudom cekachiemo blaghi, i priategliski Vasc odgovor, na koi ostachiemovam veoma darsgiani i sfegh vechma usmuotgichiem nasce molbe gospodinu Bogu sa svako nasce usviscegne u milosti primoguchiega zarstva«. / Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1898.—1799., f. 109 — Pismo senata Sabid paši u Trebinje, s. d. (br. 19).

* to je pismo imao Bunić da preda bosanskom paši, koji će ga, na molbu dubrovačke vlade, uputiti prvim glasnikom u Carigrad / Ibid. — Letere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Buniću, 9. VII. 1799. (br.18).

[23] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 7. VII. 1799. (br. 17).

čim primi list, podje Reis Efendiji* i da ga u svem uputi, kao i da isposluje, neka Porta naloži bosanskom paši, da izašalje čete na dubrovačku granicu.

Iako je senat bio sada uvjeren, da će Porta svakako pomoći u molbi republike, on se je ipak u istoj stvari obratio i Bradyju, o čemu je izvjestio također i Kirika[24], Buniča[25] i grofa Sebastijana d'Ayalu, svoga ministra u Bču[26]. Budući da je dubrovačka vlada smatrala ovu stvar za vrlo ozbiljnu i da se čak tiče samoga opstanka republike, to je odmah uputila svoga sekretara Bartolomeja Betteru u Kotor, moleći Bradyja, da vjeruje svemu, što će mu Bettera izložiti, i da joj pruži pomoć u njenim nastojanjima[27]. Ujedno ga je kao zastupnika susjednoga vladara i saveznika Porte zamolila, da pošalje 150 »njemačkih« vojnika, koje će ona smjestiti ili na otočiću Lokrumu ili u gruškoj luci, odakle će na njen zahtjev ta vojska priteći u pomoć, a da ne udje u sam grad. Isto tako je zatražila još, da na granicu Boke Kotorske i nadomak Konavala postavi također njemačke čete, koje će tako spriječiti Konavljanima svaki »rđavi« doticaj s Bokokotorcima. Sama pak vlada je izrazila Bradyju uvjerenje, da će se dolaskom te vojske zastrašiti Konavljani i time će se prekinuti svaka njihova trgovina sa susjedima[28]. Iako se je dubrovačka vlada pri traženju vojske upirala na jednu odredbu austrijskoga vladara, o kojoj ju je sam d'Ayala izvjestio još 28. IX. 1797. godine, da su joj carevi generali, susjedi republike, dužni priteći u pomoć u svakoj potrebi*, Brady je ipak odgovorio Dubrovčanima, da bez naredbe svoga dvora ne može upućivati kraljevske čete, jer umanjuje tako posadu u svojoj pokrajini. Ali je zato izdao nalog c. kr. kapetanu Daboviću, zapovjedniku naoružanog brodovlja, da se kreće u onim predjelima. Ujedno je uputio tome kapetanu kao pojačanje mali naoružani brod (tartana), da privede na poslušnost one, koji na zlo misle i da pritekne u pomoć na svaki zahtjev senata u slučaju hitne potrebe. Budući da Brady nije bio ovlašten da pošalje čete izvan pokrajine, to je pisao generalu Rukavini, vojnom zapovjedniku Dalmacije, da dobije od njega potrebnu punomoć, tražeći, da mu uputi i pojačanje četa[29]. Kada je senat dobio Bradyjev odgovor, i on je uputio sa

* turski ministar vanjskih poslova.

[24] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 7. VII. 1799. (br. 17).

[25] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Buniću, 9. VII. 1799. (br. 18).

[26] Ibid. — Lettere e commissioni de Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 11. VII. 1799. (br. 103).

[27] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 7. VII. 1799. (br. 99).

[28] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 7. VII. 1799. (br. 17.), Buniću, 9. VII. 1799. (br. 18). — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 11. VII. 1799. (br. 103).

* gl. o tom opširnije: P. Pisani, o. c. 126 i S. Antoljak, Napoleon Bonaparte, branitelj dubrovačke slobode (1797), Jadranska straža, Split 1938, br. 8—9, str. 364, 365.

[29] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 11. VII. 1799. (br. 103).

svoje strane pismo Rukavini, kome je opisao svoj položaj zbog pobune u Konavlima kao i svoje uzaludno nastojanje, da od bokokotorskog guvernera bez njegova dopuštenja dobije vojsku. Ujedno je poslao u Zadar i već spomenutoga Betteru, da Rukavinu u ime dubrovačke vlade najusrdnije zamoli, neka pojača posadu u Boki Kotorskoj za 2000 njemačkih vojnika kao i topništvom i streljivom, te nadalje neka ovlasti Bradyja, da hitno pošalje u pomoć na dubrovački teritorij 500 njemačkih vojnika, koji će biti zadržani na brodovima i iskrcani u onaj dio republike, kamo bude senat smatrao da je zgodno[30]. Ali senatori nijesu ostali samo na tome, već su istovremeno ponovno pisali i Bradyju, kome su se ujedno zahvalili na odgovoru i izvjestili ga, da su se radi vojne pomoći obratili i Rukavini, pa su mu iznijeli čak i sadržaj toga pisma. No kako su Dubrovčani bili svijesni, da će proći neko vrijeme, dok stigne odluka Rukavine i vojska, to su zamolili Bradyja, s obzirom da njihov položaj u tom razdoblju može postati ugrožen, neka im on na svoju odgovornost pošalje 400 ili 500 ljudi, ne čekajući na dolazak onih četa iz Zadra. Nadalje su mu javili, da su sve to izložili i d'Ayali i preko njega neposredno austrijskom ministru vanjskih poslova barunu Thugutu s molbom, da ih isti ministar zaštiti i pomogne u njihovoj sadašnjoj mučnoj neprilici. Ujedno su izložili Bradyju svoje poglede o buntovnim Konavljanima, kako ih treba privesti poslušnosti, pa su ga napose ovom prilikom zamolili, ako bi navedeni buntovnici krenuli protiv grada Dubrovnika, neka on odmah udje na teritorij dubrovačke republike i tako ih spriječi u njihovu neprijateljskom napredovanju. Zatim su također posebno zamolili, da im oda imena konavoskih poslanika, koji su kod njega bili. Na kraju su mu se zahvalili, što je pisao kapetanu Daboviću, preporučujući mu se i nadalje u takvim za njih delikatnim prilikama i teškim vremenima[31].

Da bi na svaki način postigli svoj cilj diplomatskim putem, Dubrovčani su poslali, kao što smo već vidjeli, vrlo opširan izvještaj svome ministru u Beču d' Ayali, prikazujući mu sa svoga stajališta, kako je došlo do pobune u Konavlima, kao i na koga su se sve obratili za pomoć. Stoga su mu naredili, čim primi ovaj list, neka odmah zatraži hitnu audijenciju kod Thuguta, kome neka izloži sve to, zamolivši ga tom prilikom, da ovlasti generala Rukavinu, da uputi zatražene čete. Ako ga bude ministar pitao, na čiji će se trošak izdržavati ta vojska, neka odgovori na republičin, a ako ga nebude izričito pitao, onda neka ne vodi o tom računa. Na kraju su zamolili još d'Ayalu, da se što je brže moguće javi preko Rijeke, gdje su sve već unaprijed uredili, da im u Dubrovnik stigne što prije njegov odgovor[32]. Isti dan su pisali i Thugutu*, upozoravajući ga, da će mu d'Ayala izložiti teške i hitne

[30] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Rukavini, 10. VII. 1799. (br. 100).

[31] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 10. VII. 1799. (br. 101).

[32] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 11. VII. 1799. (br. 103).

* Kopiju toga pisma poslali su d'Ayali / Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 11. VII. 1799. (br. 103).

njihove brige u predmetu, koji se nadasve tiče sačuvanja i mira njihove republike, jer se ista nalazi u vrlo teškom položaju zbog pobune i neposlušnosti svojih podanika u jednom od najvažnijih krajeva države protiv vlastitog svog vladara. Budući da republika nema dovoljno vojne snage, to se uzda u zaštitu carske kuće i moli, da joj se pošalju u pomoć njemačke čete, o čemu će ga također detaljno izvjestiti d'Ayala. Ujedno ga je senat zamolio neka naredi već navedenim vojnim zapovjednicima, da i oni u tom mučnom slučaju pruže svoju snažnu podršku[33].

Istovremeno javio se je hitno senat, uplašen sve većom opasnošću i zbog porasta bune u Konavlima, ponovo Buniću, naređujući mu, da odmah zatraži audijenciju kod bosanskog paše i da mu izloži sve nevolje i neka ga zamoli, da uputi na konavosku granicu do 2000 ljudi, koji će Konavljanima spriječiti svaki doticaj s Turskom i stajati na raspolaganju dubrovačkoj republici. Tom prilikom neka mu još kaže, da je senat iste korake poduzeo i kod Bradyja i Rukavine. Čekajući s nestrpljenjem odgovor od Bunića u toj stvari, dubrovačka vlada je isti dan poslala preko Travnika i Kiriku[34] izvještaj o buni u onom kraju, koji je on imao lično predati tamošnjem ruskom poslaniku de Tamari[35]. U međuvremenu je i Brady ponovo odgovorio republici, da je ta buna bez sumnje čin, koji treba osuditi i njene začetnike kazniti. Ali budući da treba ući na dubrovački teritorij preko turskog zemljišta, on to nemože učiniti, jer nije ovlašten.[36]. Na to mu se je pismo dubrovačka vlada najtoplije zahvalila i ujedno ga izvjestila o daljem razvoju bune, moleći ga, da joj stavi na raspolaganje mali naoružani brodić u blizini Molunta, kako bi se spriječio svaki bijeg glavnih vođa i začetnika pobune. Nadalje mu je javila, da bi samo kod mjesta Klačine mogle njegove čete proći, a da ne stupe na turski teritorij. No da se ipak izbjegne takvo nezgodno kretanje vojske, obavijestila je još Bradyja, kako je zamolila bosanskog pašu preko svog poslanika, da pismeno dopusti radi opravdanja Dubrovčana pred Portom prolaz tih četa preko turskog zemljišta, koje je između Konavala i bokokotorske granice[37]. I zbilja je senat pisao Buniću, da opiše paši kako je hitno potrebno, da bez odlaganja propusti njemačke čete, koje su se nalazile u Boki Kotorskoj, preko malog jezičca turskog teritorija između već spomenute konavoske i bokokotorske granice[38]. Međutim usred ove žive diplomatske akcije dubrovačke vlade, Konavljani su iznenada svoje gospodare stavili u nepriliku na taj način, što su dne 14. srpnja njih oko tridesetak došli u samostan, udaljen milju od grada i ondje se zadržali. Iz njihova ponašanja vidjelo se je, da su spremni pomiriti se i zatražiti oprost.

[33] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Thugutu, 11. VII. 1799. (br. 102).

[34] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Buniću 11. VII. 1799. (br. 20).

[35] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 11. VII. 1799. (br. 21).

[36] *P. Pisani*, o. c., 130.

[37] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 15. VII. 1799. (br. 104).

[38] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Buniću, 14. VII. 1799 (br. 22).

Ali senat je ipak posumnjao, da bi to mogla biti laž i da je učinjeno radi toga, da se zavede u bludnju vlast. Stoga je odlučio da zateže i odlaže s odlukom u toj stvari, te da prvo ispita, kolika je njihova krivica prema dubrovačkom knezu i da na znanje, da se sve dotle, dok glavni začetnici i krivci ne budu izručeni, ne trebaju ni oni nadati milosti[39]. Takva politika zatezanja sa strane dubrovačke vlade bila je rukovođena na osnovu pismenih uputa Bradyja, koji joj je preporučivao, da ništa ne poduzima, sve dok ne stignu odgovori iz Zadra i Beča. Dapače joj je isti ne samo savjetovao umjerenost i blagost prema Konavljanima[40], dok ne stigne odluka o njihovim podnesenim osjećajima carskom prijestolju već je i sve to popratio gorkom pilulom u obliku ponovne izjave, da joj nemože dati pomoć bez više naredbe[41]. Unatoč tomu je ista vlada zamolila Bradyja, iako nije od njega mogla doznati za imena konavoskih izaslanika, da joj barem kaže točan datum, kada su mu se oni utekli za pomoć[42]. Naime u tom međuvremenu je Brady primio deputaciju, koju su mu poslali buntovni Konavljani. Tom prilikom se je iz njihova razlaganja uvjerio, da su oni žrtve, koje se je htjelo prignječiti, jer nijesu htjeli plemiće slijediti u njihovim »jakobinskim« težnjama[43]. Tada su Konavljani zatražili preko njega pomoć u cara koji bi po njihovoj želji imao biti sudac u njihovoj stvari te primiti njihove molbe i uvjete. Radi takvog čina buntovnika i eventualnog upletanja strane sile u poslove republike sv. Vlaha, razumljivo je, da je senat bio silno ogorčen, budući da je smatrao, kako je sve to upereno protiv slobode i gospodstva njegove države[44]. Međutim Dubrovčani nijesu morali dugo čekati *na odgovor Bradyja*, koji je sada čak dozvolio Konavljanima, da se mogu skloniti na austrijsko tlo i ujedno je pismeno zamolio trebinjskog pašu, neka bi i on dao utočište nekim njihovim porodicama, ako bi ga molile, da se smjeste u Hercegovini[45]. Već iz toga se vidi, da je Brady *u svom novom pismu sasma izmjenio* svoj stav prema senatu. Naime, on je po mišljenju dubrovačke vlade bio loše obaviješten od Konavljana, što joj je pisao kako je malen njihov grijeh i da im je više toga pretjerano nametnuto. Nadalje se je osvrnuo na nepošteno hapšenje *sa strane senata jednog od Konavljana*, kao i na njihove molbe, upućene carskom prijestolju i na traženje, da mogu u međuvremenu saobraćati i trgovati s ostalim dijelom dubrovačke republike.[46] Zbog takove nenadane promjene Bradyjeva ponašanja prema

[39] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 15. VII. 1799. (br. 104) i d'Ayali, 22. VII. 1799. (br. 107/3).

[40] Ibid. — Letere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 22. VII. 1799. (br. 107/3).

[41] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 23. VII. 1799. (br. 24).

[42] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 15. VII. 1799. (br. 104).

[43] *P. Pisani*, o. c., 130.

[44] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 23. VII. 1799. (br. 24).

[45] *P. Pisani*, o. c., 130.

[46] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Upute senata Bernardu Blažu Kabogi, 21. VII. 1799. (br. 106).

dubrovačkoj vladi, ista je odmah odredila senatora Bernarda Blaža Kabogu, da se hitno uputi u Hercegnovi i da sa tim generalom direktno pregovara o neredima u Konavlima[47]. Naravno, kao i uvijek, tako je i njemu vlada dala vrlo opširne i detaljne instrukcije sa svrhom, da obesnaži tobože »lažne« osvade Konavljana protiv nje kod Bradyja, iako je dobro znala, da je isti bio i te kako upućen u problem konavoske bune. Tom prilikom je vlada opskrbila Kabogu čak i kopijama svih Bradyjevih pisama i naznačila mu, kojim se predmetima treba najviše pozabaviti, bacajući svu težinu krivnje i grijeha na nesretne Konavljane, a sebe sasma nespretno opravdavajući od optužbi buntovnika. Nadalje je vlada sugerirala Kabogi, neka se za vrijeme pregovora pažljivo propita kod generala Bradyja, dali je primio molbu Konavljana i uputio je caru. Zatim, da ga izvjesti, kako je ona poslala 2 svoja izaslanika u Carigrad Porti, a 2 na bečki dvor. Napose je pak preporučila Kabogi, neka ustraje u tvrdnji, da su se mnogi Konavljani odijelili od drugih zaselaka i izjavili vjernost i pokornost svome knezu, a čak su došli neki poslanici iz tih selaca, da traže oprost. Zbog svega toga neka Kaboga zamoli Bradyja, s obzirom na lažne i klevetničke izvještaje Konavljana, kojima je odlučno odbila traženje učinjeno preko toga generala, da im se dozvoli saobraćati s Dubrovnikom i s ostalim dijelovima republike i prodavati živežne namirnice, kao i radi toga, što su međusobno pocijepani i nesložni, neka iznova obavijesti carski dvor prema tom njihovom istinitom prikazu te izloži prava dubrovačke republike[48].

Da su se Konavljani bili uistinu pocijepali, imamo potvrdu iz jednog anonimnog izvještaja iz Dubrovnika u kome se kaže, da je u Konavlima nastalo nezadovoljstvo radi odredbe o kupovanju soli i onda se je ono izrodilo u pobunu. Ali nakon malo vremena polovica tog pučanstva upoznala je svoju pogrješku i osvijestila se je pa se je i prema tome opisu očekivalo, da će i ostali dio uskoro slijediti taj primjer. Inače, isti anonimni pisac kaže dalje, da u glavnom gradu, kao i preostalom dijelu države, vlada potpuni mir[49]. Ali taj izvještaj o stanju u republici nije bio potpuno točan, jer se je već i u predjelu Punte*, koja je graničila s dalmatinskim vodama, većinom narod pobunio i uznemirio vladu sa zahtjevima sličnim onima u Konavlima[50], gdje su se i dalje najžešće bunili protiv novih nameta. Zato je sada senat prema izvještaju neretvanskog poglavarstva u Opuzenu namjesništvu u Zadru od 14. VII., izdao nalog, da se plemići naoružaju i da se zatvori grad. Dalmatinsko pak

[47] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 19. i 21. VII. 1799. (br. 104, 105).

[48] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Upute senata Kabogi, 21. VII. 1799 (br. 106).

[49] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Anonimni izvještaj iz Dubrovnika, 22. VII. 1799.

* Stonski Rât.

[50] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.— 1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 23. VII. 1799. (br. 24).

namjesništvo zamolilo je navedeno poglavarstvo, da ga i dalje o svemu tomu obavještava i neka pozorno prati razvoj događaja u dubrovačkoj republici (3. VIII. 1799.). Radi iste stvari zamolilo je i Jakova Arneria, prvog asesora suda na Korčuli[51].

3.

U međuvremenu je ipak bosanski paša konačno naredio, da 500 vojnika otide na dubrovačku granicu, gdje će čekati dalje senatove naredbe, t. j. da li da uđu na teritorij republike ili ne[52]. Čak je isti paša bio obećao, da će uputiti onamo 1600 ljudi, koji će se u svemu pokoravati naredbama dubrovačke vlade[53]. Brady pak ne samo da sada nije senatu odobravao njegovo ponašanje prema Konavljanima, već ga je sa svojim novim odgovorom uvelike ujeo, što se je htjela Austrija kao strana sila staviti za suca između republike i tobožnjih »buntovnika«. Ovaj Bradyjev gest smatrali su Dubrovčani âtentatom na suverenitet i slobodu republike. Istovremeno je i odgovor generala Rukavine povećao još više njihov strah. Naime, isti je izjavio, da će priteći u pomoć s kraljevskim četama na njihov teritorij samo onda, ako oni predu pod carsko gospodstvo ili ako tako nešto slično učine. Zbog svega toga odlučila se je dubrovačka vlada, svijesna sadašnjeg svoga teškog položaja, da uputi svoja dva senatora Orsata Luigia Savina Ranjinu i Bernarda Blaža Kabogu na bečki dvor,[54] uzdajući se da će oni naići tamo na punu podršku, razumijevanje i zaštitu.[55] Istovremeno je poslala i u Carigrad također drugu dvojicu senatora Porti, čiji je bila podložnik. Na ovaj čin ju je potaklo i to, što je doznala, da je Brady obavijestio svoje susjedne turske predstavnike vlasti o buni u Konavlima, pripisujući čak samome senatu u grijeh nasilje prema podanicima i iznoseći protiv njega »tobože« lažne i opasne optužbe. Naime, dubrovačka vlada je držala, ne samo da se nije ponašala prema Konavljanima tiranski, već je čak tvrdila, da ih nije opterećivala ni javnim nametima. Uz to se je opravdavala, da su Konavljani bili slobodni u svom poslu i da su mirno uživali dio od svojih proizvoda, pri čemu su trpjeli štetu čak

[51] Državni arhiv u Zadru — Spisi I. austrijske vladavine (1797.—1806.) — 1799. — f. III., br. 4309 — Pismo neretvanskog poglavarstva namjesništvu, upućeno 14. VII. 1799. i pisma namjesništva istome poglavarstvu kao i Jakovu Arneriju, 3. VII. 1799. Pisani sasma pogrešno stavlja, da se u ovom spisu govori, da je senat pisao trebinjskom paši, od kojega je tražio vojnike (P. Pisani, o. c., 130, bilj. 2).

[52] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 22. VII. 1799. (br. 107/3).

[53] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 23. VII. 1799. (br. 24).

[54] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 22. VII. 1799. (br. 107/3).

[55] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 23. VII. 1799. (br. 24).

njihovi gospodari, te su postali tako mekoputni i bogati, da je možda njihovo blagostanje bilo jedan od glavnih razloga njihovoj pokvarenosti, »blagostanje, koje nikada ne raste pod tiranijom«.[56] Ova vlada je isto tako uvjereno tvrdila, da su Konavljani bili oni, koji su više puta varali svoje gospodare tisućom obmana i lupeština, a sa svojom su stokom, za koju nijesu plaćali ni državi ni gospodarima, oštećivali imanja. Ako im je koji od gospodara činio nepravdu, mogli su se potužiti na sud. Isto tako se je vlada opravdavala, da su Konavljani za javnu službu, a napose za stražarenje u gradu, ako su ih i pozvali, bili dovoljno plaćeni, a za vrijeme oskudice i gladi mnogo puta im je pritekao u pomoć knez davanjem hrane i pridržavao si je pravo naplate za bolja vremena. Isto tako služavke, koje su bile kod privatnika, nijesu po mišljenju vlade došle silom već dobrovoljno, te im se je davala i plaća i s njima se je dobro postupalo. Odluku pak o opskrbi solju nije također vlada smatrala kao »carinu«, već jedino je to učinjeno, da se spriječi krijumčarenje.[57] Isto je tako vlada smatrala, da su njene posljednje odredbe služile samo kao izlika Konavljanima, da se pobune. Eto, sa svim tim je upoznao senat d'Ayalu, kojemu je, kako smo već vidjeli, odlučio poslati kao pojačanje onu dvojicu senatora, nadajući se od tog najboljemu uspjehu na carskom dvoru i kod Thuguta, kojega d'Ayala ima svakako obavijestiti i o dubrovačkoj deputaciji u Carigrad, ali se treba kloniti direktnih žalbi na Bradyja. Ujedno je preporučio grofu d'Ayali, u koga je imao puno povjerenje, neka onoj dvojici poslanika do njihova dolaska stvori pogodan teren u Beču i da se onda s njima o svemu dogovori.[58]

Slično je izvjestio senat i Kirika, kome je nagovijestio da će u Carigrad uskoro stići dva njegova poslanika Nikola Dominik Natali Saraka i Ivan Blaž Kaboga, da direktno povedu pregovore o konavoskom pitanju s ministrom vanjskih poslova, a koga neka i on sa svoje strane u sve uputi kao i, naravno, o objema dubrovačkim poslanstvima. Nadalje neka ga detaljno upozna s položajem republike, koji nije nikada bio tako težak, otkada ona postoji, držeći se samo golih činjenica, a svakako neka se kloni direktnih optužbi protiv generala Bradyja. Prema tome neka ne poduzima nikakve druge korake kod ministra, dok onamo ne stignu navedeni senatori. Nadalje neka sve to saopći i Mihajlu Božoviću,* s kojim će poduzeti mjere, kako da Porta milostivo primi dubrovačke predstavnike, i zainteresirati je za položaj republike na onaj način, kako je već obaviješten.[59] Nekoliko dana nakon što je dao

[56] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 22. VII. 1799 (br. 107/3).

[57] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Upute senata Kabogi, 21. VII. 1799. (br. 106).

[58] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 22. VII. 1799. (br. 107/3).

* On je bio rođen u Dubrovniku 1751. godine. U Carigradu je služio u pruskoj ambasadi kao prvi dragoman, legacioni savjetnik i chargé d'affaires, pa se je uvelike zalagao za dubrovačku republiku kod Porte. Umro je u Carigradu 1832. godine (L. Vojnović o. c. I, 30).

[59] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 23. VII. 1799. (br. 24).

te upute Kiriku pisao je senat hitno i dragomanu Božoviću, da će ga o svemu izvijestiti navedeni konzul, s kojim neka se dogovori, kako bi se što uspješnije dovršio posao, o kome je riječ. Tom prilikom je apelirao na njegovo rodoljublje, preporučujući se njegovoj brizi, razboritosti i šutljivosti i izlažući mu svu teškoću položaja republike te moleći ga, da sve pripravi tako, da kada oni poslanici onamo dođu, neka nađu već pogodno tlo za svoju misiju. Naravno da nijesu zaboravili spomenuti mu, da ih izvijesti, s kakvim je uspjehom izvršio taj povjereni mu posao.[60] Baš uoči odlaska one dvojice senatora u Carigrad dubrovačka vlada je ponovo pisala Kiriku moleći ga, da im pruži svoju pomoć u svemu onome, što može utjecati na sretan svršetak povjerenih im poslova, i ujedno je izrazila svoje čvrsto uvjerenje, da će on i u ovoj prilici nastojati udovoljiti njenoj vrućoj želji.[61] U uputama, koje je senat dao poslanicima Saraki i Kabogi, popravši sve to detaljnim obrazloženjima.* naredio im je, da otputuju dne 5. kolovoza u Carigrad. Čim pak onamo stignu, neka se odmah informiraju kod Kirika o uspjehu koraka, koje je on poduzeo kod Porte, te da onda ne gubeći vrijeme posjete velikog vezira, Reis-efendiju i čehaju bega i da im izruče svoja akreditivna pisma. Pošto izlože sve činjenice, neka ih zamole, da u ime Porte preporuče njihovu stvar na bečkom dvoru. Nadalje neka povrh toga uporno traže, da Porta izda ferman, koji će snažno djelovati na bosanskog pašu, da podigne vojsku za pomoć republici, a drugi ferman neka dopusti, da carske čete mogu slobodno prijeći preko turskog zemljišta do dubrovačke granice. Ujedno im je preporučeno, da surađuju s dragomanom Božovićem, koji je već upućen u stvar, i da nastoje, da se ili smanji danak republici ili pak odgodi njegovo davanje. Uz to im je senat doznačio novac za izdržavanje i hranu, te im je dopustio, da mogu držati dva vojnika, dva janjičara i kapelana. Naravno da im je uručio i posebne upute, kome sve imaju dati različne poklone u novcu i robi. Isto tako nije zaboravio ni da im izruči i jednu običnu šifru i drugu malo zakučastiju, kojima se mogu dopisivati i s onim senatorima određenim za Beč.[62]

Međutim su i poslanici Orsat Luigi Savin Ranjina i Bernardo Blaž Kabo̱ga, kojima je bilo naloženo da idu u austrijsku prijestolnicu, dobili također opširne upute i preporuke. U prvom su redu oni imali predati caru Franji II. pismo senata, koji je u njemu istaknuo svoj očajni

[60] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Mihajlu Božoviću, 25. VII. 1799. (br. 25).

[61] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 1. VIII. 1799. (br. 26).

* Mangourit piše, da su se oni imali žaliti u Carigradu, što je car pobunio dubrovačke podanike i što hoće da uputi onamo svoje čete pod izgovorom gušenja bune. Ali mu je zapravo namjera, da se dočepa njihove zemlje. Nadalje kaže, da je ta spletka izazvala zbrku i objašnjenja na oba dvora u Beču i Carigradu, pa se je zbog toga i sam dubrovački senat bio izložio pogibli. No novcem je ipak konačno zataškana ova afera, koja je nastala uslijed indiskrecije (M. B. Mangourit, o. c. II, 16, 17).

[62] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Upute senata Nikoli Dominiku Nataliju Saraki i Ivanu Blažu Kabogi, 2. VIII. 1799. (br. 27).

položaj i izrazio, da se jedino njemu može obratiti s najvećim povjerenjem za brzu i djelotvornu pomoć. Stoga ga moli, da u svemu vjeruje i da u ime republike sasluša te izaslanike, koji će ga zaklinjati, da pruži svoju moćnu zaštitu, preporučujući se i dalje njegovoj carskoj milosti.[63] Sa sličnim je sadržajem i preporukom uputila vlada pismo i Thugutu,[64] kao i carskom vrhovnom kancelaru,[65] moleći ih svakoga napose, da njene poslanike prime i da poklone punu vjeru onome što će im oni izložiti. Također nije senat zaboravio, da ih ponovno preporuči i d'Ayali, koji će ih pomagati u svemu, što bi moglo utjecati na dobar svršetak njihove misije.[66] Da bi pak ti senatori što brže i sigurnije stigli u Beč, pisao je radi toga senat i na Rijeku Karlu Barčiću, s kojim je stajao u stalnom kontaktu, preporučujući mu obojicu.[67] Naravno da je sada dubrovačka vlada i Ranjini i Bernardu Kabogi, koji su imali krenuti preko Rijeke za Beč dne 30. srpnja,* dala detaljne upute i preporuke, slične onima, koje je izručila već spomenutoj dvojici senatora poslanih u Carigrad. Ona je također Ranjinu i Kabogu upoznala sa svojim teškim i škakljivim položajem, radi čega ih upućuje na carski dvor, uzdajući se u njihovu vještinu i revnost. Čim pak stignu u Beč, imali su se odmah staviti u vezu s d'Ayalom, koji će ih izvjestiti o poduzetim koracima na dvoru. Zatim će odmah zatražiti uobičajene audijencije kod cara, Thuguta i vrhovnog kancelara, kojima će predati svoja kredencijalna pisma. Kada pak to učine, onda će se s Thugutom pozabaviti poslovima, koji su im povjereni. Ujedno ih je senat napose upozorio, da mu najviše zadaje brige Bradyjevo pismo od 17. VII., po kome bi trebao car biti sudac u zahtjevima, koje su Konavljani naveli protiv dubrovačke vlade, kao i iskaz Ivana Petrovog Zaputa, Konavljanina, što im sve daju u prijepisu. Kako je senat prepostavljao, da je Brady sve to izvršio na svoju ruku i bez prethodnog dogovora s carskim dvorom, to su oba izaslanika morala kod Thuguta nastojati, da se car sasma povuče od upletanja u tu stvar i republici potpuno prepusti slobodu da privede buntovnike dužnoj poslušnosti, napominjući, da bi svako miješanje strane sile u sličnim poslovima bilo otvorena povreda republičinog suvereniteta, koju su uvijek svi vladari priznavali slobodnom i nezavisnom. Ako pak vide poslanici, da je ministar Thugut raspoložen, da ih u tome pomogne, onda neka ga zamole, da izda nalog Bradyju, neka objasni Konavljanima, kako im je car uskratio sasma svoju zaštitu i da im ne dozvoljava da saobraćaju s njegovim zemljama sve dotle, dok se ne povrate na svoju dužnost. Ali neka i car naredi vojnim zapovjednicima, da priteknu u pomoć vladi s četama, i radi Konavljana

[63] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799. f.134 — Pismo senata caru Franji II., 28. VII. 1799. (br. 109/1).

[64] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Thugutu, 28. VII. 1799 (br. 109/2).

[65] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata carskom vrhovnom kancelaru u Beču, 28. VII. 1799. (br. 109/3).

[66] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 29. VII. 1799. (br. 110/1).

[67] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Karlu Barčiću na Rijeku, 29. VII. 1799. (br. 110/3).

* ne 2. VIII. kako to piše Pisani (P. Pisani, o. c., 131).

neka zapovijedi Bradyju da pošalje na senatov zahtjev vojsku u onom broju, koji je i tražio. U slučaju, da se dogodi drugačije, neka poslanici odmah izvijeste svoju vladu o svemu, i tada ujedno u međuvremenu prestaje njihovo poslanstvo. Svakako, vidjelo se je, da je senat vrlo mnogo nade polagao u uspjeh tog poslanstva, jer je obojici senatora doznačio dosta novaca za put i svu opskrbu, kredit kod poznate bečke bankarske kuće Schuller i preporučena pisma za d'Ayalu i Barčića, a nije zaboravio ni da im preda šifru, kojom će se moći dopisivati.[68] Međutim još i prije nego što su i mislili krenuti ti senatori za Beč, d'Ayali je uspjelo na dvoru isposlovati, da je car na molbu dubrovačke republike odredio cijeli jedan bataljon carskih četa* kao pomoć, o čemu ju je posebno izvijestio ne samo Thugut, već i d'Ayala i čak Rukavina.[69] Kako se je sada senat zbog te brze odluke našao u neprilici, on je u vrlo uvijenoj formi zahvalnosti odgovorio prvo Rukavini, da je zbog novo nastalih incidenata, koji su se dogodili iza republičinog traženja četa, prisiljen da ponovo uputi molbu carskom prijestolju i da hitno pošalje onamo dvojicu svojih senatora; no dok ne dobije njihov dalji odgovor, ne može se sve dotle koristiti izručenom vojskom, pridržavajući si ipak pravo, da u svoje vrijeme udesi kretanja vojnika, koja će uskladiti prema prilikama.[70]

Isto tako se je požurio odmah senat i jedva je dočekao da piše o ovoj carevoj odluci Bradyju, koji je učestvovao od samog početka u neugodnoj i neriješenoj konavoskoj aferi, izjavivši svoje duboko uvjerenje, da će mu i on u vezi s time pomoći.[71] Naravno da se je dubrovačka vlada napose zahvalila i Thugutu, koji ju je pismeno obavijestio, kako smo vidjeli, o carevoj odredbi o slanju četa. No budući da su izbili novi incidenti, ispričavala se je ministru, da je uputila i nove molbe kao i dvojicu senatora caru, što je njemu sigurno već preko d'Ayale poznato. Izjavivši da je time odgodila i svaku dalju odluku u tome predmetu, dok ne dobije novi odgovor, o kome će sve dalje ovisiti, završila je svoje pismo Thugutu.[72] Posebno pak svoje priznanje odala je vlada d'Ayali, čijim je zauzimanjem car donio onakvu odredbu, ne zaboravivši mu napomenuti što je odgovorila Rukavini i Thugutu.[73] O svemu tome uputila je u Beč i pismo Ranjini i Kabogi, koje je izvi-

[68] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Upute senata Ranjini i Bernardu Blažu Kabogi, 29. VII. 1799. (br. 110/2).

* Mangourit kaže, da je bila sreća za dubrovačku republiku, što uslijed neočekivanih uspjeha generala Massene u Švicarskoj, nije na nikakvi način caru bilo omogućeno da rascjepka i onako svoje male vojne snage (M. B. Mangourit, o. c. II, 16).

[69] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Thugutu, 6. VIII. 1799. (br. 113/1), d'Ayali, 6. VIII. 1799. (br. 113/2) i Rukavini, 4. VIII. 1799. (br. 111).

[70] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Rukavini, 4. VIII. 1799. (br. 111).

[71] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 5. VIII. 1799. (br. 112).

[72] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Thugutu, 6. VIII. 1799. (br. 113/1).

[73] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata d'Ayali, 6. VIII. 1799. (br. 113/2).

jestila, što je otpisala pojedincima o tome, pa im je poslala i prijepis pisma, koji je dobila od svoga kancelara u Konavlima, gdje je još uvijek bio težak i ozbiljan položaj. Ujedno im je preporučila, da posjete u ime republike i ondašnjeg turskog ambasadora, izražavajući nadu, da će tom prilikom paziti, da ne poremete ni uspjeh svoga poslanstva, a ni dobar sklad i dužno štovanje, koje Dubrovnik duguje Porti i njenim predstavnicima. Na kraju je vlada senatorima javila, da je poslala i onoj dvojici svojih izaslanika u Carigradu njihovu šifru, kojom se mogu s onima u slučaju potrebe dopisivati.[74]

Samo po sebi je razumljivo bilo, da je senat istovremeno obavijestio i one svoje poslanike u Carigradu o odluci bečkog dvora o slanju jednog bataljona u pomoć republici, nalažući im, da to saopće Porti. Tom prilikom neka izjave da će se ovim carevim četama republika poslužiti samo u slučaju krajnje potrebe i ne će bez znanja Porte pustiti ih na svoj teritorij.[75] Istovremeno je također sada senat na najljubazniji i najdiplomatskiji način odbio i ponuđenu pomoć crnogorskog vladike Petra I. Petrovića protiv Konavljana.[76]

Baš nekako oko toga vremena stigli su u Konavle neki Luka Carević i Meštrović, koji su se isprva zaustavili u župi Pločice, a zatim su prešli u franjevački samostan, gdje su konačili jedno dva dana. Za vrijeme svoga boravka oni su šuškali s tim već i onako pobunjenim seljacima služeći se obojica punom sudskom vlašću u mjestu i raspolažući ključima općinske palače, te upotrebljavajući više puta ime i ugled Bradyja. Razumljivo je dakle bilo, da je senat, kada je sve to doznao odmah pisao generalu Bradyju moleći ga, da zasluženo kazni krivce i tako spriječi ostale, koji zlonamjerno raspaljuju drskost i onako već neposlušnih podanika u tom kraju.[77] Radi Carevića i Meštrovića pisao je senat

[74] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i Bernardu Kabogi u Beč, 6. VIII. 1799. (br. 113/3).

[75] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Upute senata Saraki i Ivanu Blažu Kabogi, 6. VIII. 1799. (br. 29).

[76] Mi to pismo, sastavljeno na hrvatskom jeziku, donosimo u cijelosti: »Al Metropolita di Monte Negro. Primilismo szjegneni list Vascega Prisvjetloga i Pripostovanoga Gospostva od 18 proscjastoga mjeseza scerpgna po komusmo posnalli stanovitu Vascju glubav i ugludnost prema nammi. I sasve da mi nijesmo u ijedno vrjeme o tome ni sumgnilli; sa sviem tiem bjnam veoma millo svegh vechma o priateglstvu jednoga tako mudra vrjedna susjedda mochise temeglitije uvjerovatti. A sctonam kascete Vasce dvoumegne i kakvu vuhovitu i himbenu metregnu, po komuscje radillo nasc davgni sklad poharatti, slobodnovam moscemo potvarditti, i samiritvas, da tako rusceno i Vascoj cjasti protivno obadjegne nebjenam ikkad, ni od itkoga doglasceno. Najposlje mivam sarcjano sahvaglivamo na pomochi, kojunam prikacjujete; kojom sa sve danam jur nije trjebi sluscittise, jer nabangliva svevoglja smamgneniech nascieh podloscnikaa, svakise dan vechma samo po sebbi tasci, niscta ne magne mivam nascju duscnos radi tako dvorna djella dobrovoglno svjedoscimo, scjudechi prigarlitti svaku prigodu sa mochvam na koigod nacin nascju harnos occitovati, i Vascemuse priateglstvu veoma priporucivamo.« (Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata crnogorskom vladici, 6. VIII. 1799. (br. 30). Vrlo mali i neznatni izvadak toga pisma donosi Jireček (K. Jireček, o. c., Rozpravy ....., 74) i L. Vojnović (L. Vojnović, o. c. I, 33).

[77] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 14. VIII. 1799. (br. 115).

također još tri puta Bradyju podnoseći mu protiv njih nove dokaze, sakupljene na procesu, u vezi s tom bunom, i tražeći, da ih egzemplarno kazni.[78] I zbilja nakon nekoliko dana general Brady se je odazvao pozivu senata i poslao mu je u prijepisu tekst presude protiv one dvojice. Sada je dubrovačka vlada uputila detaljno i u cijelo to novonastalo stanje u Konavlima i svoje poslanike u Beču (ali ne i napose d'Ayalu, jer je smatrala da, dok su oni ondje, to nije potrebno), preporučujući im da na carskom dvoru izlože na osnovu tih podataka ponašanje Bradyja prema dubrovačkoj republici. Ujedno im je naložila neka isposluju kod Thuguta, da im umjesto četa iz Dalmacije dade 500 njemačkih vojnika iz Boke Kotorske. Ako pak dvor na to ne će pristati ili ne može da dade, neka oni onda nastoje, da se potvrdi prva odredba i izruči 500 ljudi iz Dalmacije ili svih 1000. U slučaju, da bi zbog odobrenja onih 500 vojnika iz Boke Kotorske nastala teškoća, da ostane zemlja nezaštićena, neka oni iznesu, da ova smetnja ipak ne će nastati, budući da je Hercegnovi udaljen samo nekoliko sati od Konavala. Nadalje im je ponovo preporučeno, da također uporno traže, da se konavoski predjel rastavi od Boke Kotorske,[79] gdje se je Brady pričinjao gluh na sva naprijed navedena traženja Dubrovčana. Ustanici pak istovremeno su javno govorili, da će se, ako Austrijanci ovamo dođu, ujediniti s njima.[80] Zbog toga se ne treba čuditi, što je spomenuti G. Arneri* s Korčule pisao namjesništvu u Zadru, a ovo je taj izvještaj dostavilo odmah u Beč, kako je sveopća želja naroda u Konavlima, da se preda caru i da su čak tamošnji stanovnici na svojoj nedavnoj skupštini zaključili da traže 1000 austrijskih vojnika, za koje spremaju konačišta.[81] Sada je bilo razumljivo i to, što se je javno tvrdilo čak i u Italiji, da su carski izaslanici bunili Konavljane u čisto demagoške svrhe.[82]

Kada je dubrovačka vlada konačno uvidjela, da joj ne će pomoći ni Brady ni Rukavina, pojača još više svoju diplomatsku akciju, da na svaki način uspije u svojim traženjima barem u Carigradu. Zato je i Kiriko dobio sada nalog, da obavijesti Reis-Efendiju, da je namjera Austrije da zavlada turskim teritorijem.[83] Dubrovački pak poslanici u Carigradu otvoreno su se žalili i Porti i pruskom poslaniku Knobelsdorfu na nečiste namjere bečkog kabineta.[84] Međutim su u Beču Ranjina i Bernardo Kaboga bili konačno primljeni dne 9. IX. u audijenciju kod cara, kome su predali svoja akreditivna pisma. Tom prilikom su izrazili nadu, da će on u tim kritičnim vremenima uzeti republiku u svoju zaštitu i pružiti joj pomoć. Ujedno su donijeli i jedan memoar,

[78] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 19., 24. i 27. VIII. 1799. (br. 116, 117, 119).

[79] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i Kabogi u Beč, 8. IX. 1799. (br. 132).

[80] *P. Pisani*, o. c., 130, 131.

* a ne hvarska općina, kako to kaže Pisani (P. Pisani, o. c., 131).

[81] Državni arhiv u Zadru — Spisi I. austrijske vladavine (1797.—1806.) — 1799 — f. III., br. 5406. — 17. IX. 1799.

[82] *M. B. Mangourit*, o. c. II, 15.

[83] *P. Pisani*, o. c., 131.

[84] *L. Vojnović* o. c. I., 34.

u kome je Brady prikazan ne samo kao sukrivac Turaka i šizmatika, već i kao zaštitnik buntovnika. Ali bečkom dvoru nije bio potreban taj memoar, jer je dobio mjesec dana prije točan uvid u cijelu stvar preko savjetnika dalmatinskog namjesništva u Zadru Rinne. Naime, taj isti Rinna je na početku rujna poslao u Beč opširnu molbu stanovnika Konavala i Vitaljine, koju su oni uputili njemu, da je on onda preda svome vladaru. U toj su molbi iznijeli vrlo detaljno, iskreno i uvjerljivo sve ono, što su morali trpjeti od svojih bezdušnih gospodara, navodeći, da je sada njihova strpljivost pri kraju te da više ne će miroljubiva zastupstva, budući da su njihovi poslanici bili zlostavljani i zatvarani, kada su nosili njihove molbe tiranima. Isticali su da to nije dakle buntovnički duh, koji ih podiže na otpor, već barbarstvo njihovih gospodara, koji su ih natjerali u krajnost. Stoga dakle svi potpisani glavari Vitaljine i Konavala utječu se vrlo smjerno caru, da ih oslobodi od nepodnošljiva jarma, pod kojim stenju, i neka ih primi za svoje podanike. Traže, da im dopusti živjeti pod njegovom očinskom vlašću, da bi izmakli tiraniji svojih barbarskih gospodara. Na kraju mole Rinnu, neka bude tumač njihovih gorućih želja, neka opiše njihove nevolje, neka kaže svome gospodaru, da mole Boga, da usliši njihove molbe i da ih učini carskim podanicima. Oni će ići, ako se to ne dogodi, da napuče sasma opustjele krajeve i dat će se radije istrijebiti, nego da ostanu više pod ovim mrškim i kletim jarmom. Iako je Rinna taj vapaj,[85] za koji se je, kao i za ostale konavoske proglase i memorandume u cijeloj Italiji, a napose u Ankoni, prosuo glas, da su ih sastavljali austrijski generali i činovnici,[86] popratio toplim riječima navodeći, da su te žalbe osnovane i stvarne više nego li se može i zamisliti, car ipak nije uslišao njihove molbe. Dapače je još prije dolaska dubrovačkih poslanika u Beč uputio potrebne naloge Bradyju, kako će umiriti buntovnike, a da time ne razjedini bojne snage.[87]

Međutim je u Carigradu sasma neočekivano nastala jedna diplomatska afera, koja je izazvala negodovanje vlade u Beču na Dubrovčane. Naime, Kiriko je u ime republike izjavio kod Porte, da Austrija namjerava okupirati dubrovačku republiku.[88] Iako je sada austrijski internuncij uvjeravao usmeno Portu o najboljim namjerama svoje vlade s obzirom na sadašnje kritično stanje dubrovačke republike, ona je ipak izričito zatražila, da on to dade napismeno i da kao tumač pravih nakana bečkog dvora o dubrovačkoj državi zajamči i osigura Porti, da njegov dvor hoće, da ta država ostane pod zaštitom sultana u istom prijašnjem položaju, granicama, slobodi, povlasticama i obliku vladavine, u kome je bila prije nego što je isti dvor zaposjeo Dalmaciju. Međutim nije se Porta zadovoljila samo tim energičnim mjerama i koracima kod ministara savezničkih sila, već je to isto učinila i kod ruskog poslanika Tamare, koji se je na njenu molbu izjavio spremnim,

[85] *P. Pisani*, o. c., 131, 132.
[86] *L. Vojnović*, o. c., I, 34.
[87] *P. Pisani*, o. c., 131, 132.
[88] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Saraki i Ivanu Blažu Kabogi u Carigradu, 23. X. 1799. (br. 37).

da se na svom dvoru zauzme svim silama za dubrovačku republiku. Interesantno je, da je taj isti ruski poslanik izazvao jednu novu aferu. Naime, kada je razgovarao s Kirikom o buni Konavljana, on ju je upisao u grijeh Francuzima i ustao je vrlo bijesno protiv boravka francuskog konzula u Dubrovniku. Na to mu je odgovorio Kiriko, da bi svako odstranjenje istoga bilo ne samo opasno već i svakako pogubno za nezavisnost i plovidbu republike, jer bi to moglo izazvati samo po sebi s Francuskom rat, koji bi jednim potezom pera uništio cjelokupno dubrovačko brodarstvo. S obzirom pak na Portu bio bi uklonjen vrlo važan član sporazuma, u kome je sadržana dubrovačka sloboda i nezavisnost, jer je po naročitoj povlastici dopušteno zadržavanje samome neprijatelju Porte u Dubrovniku. Ako bi pak ta povlastica propala, postali bi Dubrovčani izričiti podanici i robovi Porte. Nakon toga razgovora s Kirikom bio je ruski poslanik posve zadovoljan i uvjeravao ga je, da ne će o tom ništa pisati svome dvoru, iako je već bio odlučio pisati, neka dvor naredi ruskom generalu, koji se je nalazio pri blokadi Ankone,* da dođe u Dubrovnik te ukloni onog francuskog konzula. Kiriko je odmah o tom javio svojoj vladi, izjavivši uvjerenje, da je sve to spletka austrijskog carskog internuncija, te što mu nije pošlo ovim putem za rukom, mogao bi to pokušati onim preko svoga austrijskog dvora. Iako je senat bio siguran, da je ta afera posve svršena, ipak je za svaki slučaj obavijestio o njoj detaljno svoje poslanike u Beču i ovlastio ih, da sve to ondje iznesu, ako se o tome povede razgovor. Isto tako im je naredio, da u to upute i d'Ayalu, kako bi on, nakon njihova odlaska, mogao znati postupiti, ako nastane potreba.[89]

Međutim se je austrijski internuncij naročito razljutio na Kirika smatrajući, da je on izazvao tako neobično ponašanje Porte s obzirom na republiku prema austrijskom i ruskom poslaniku, te je o tom naravno i obavijestio svoju vladu.[90] Stoga je dubrovački senat vrlo pametno postupio, što je o tom incidentu odmah pisao svojim izaslanicima u austrijskoj prijestolnici. Ali još nije se ni ta afera slegla u Carigradu, kada je Kiriko učinio još jednu nespretnost, što je razglasio po gradu, da je Brady zauzeo Dubrovnik. Naravno da je austrijskom internunciju vrlo malo trebalo da s triumfom dokaže, kako ta vijest nema baš nikakove podloge.[91] No ipak se je ubrzo isti internuncij sasma umirio, kada mu je Kiriko, koji je sada u tom opazio podvalu ruskog poslanika, objasnio iskrenost svoga ponašanja i republike u izlaganju kod Porte položaja dubrovačke države u cilju, da zatraži pomoć, a nikako da se tuži na carski dvor i njegove generale.[92] Ali unatoč tomu, što je Kiriko, koji je sam izazvao ovu nezgodnu aferu u vezi s bunom u Konavlima,

* gl. o tom opširno savremeni opis M. B. Mangourita, o. c. I/II.

[89] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i Bernardu Kabogi u Beč, 16. X. 1799. (br. 175).

[90] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Saraki i Ivanu Blažu Kabogi u Carigrad, 23. X. 1799. (br. 37).

[91] *P. Pisani*, o. c., 132.

[92] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i Bernardu Kabogi u Beč, 16. X. 1799. (br. 175).

tobože umirio austrijskog internuncija, u Beču su ona dva senatora imala radi te stvari dosta okapanja. Naime, oni su bili uputili Thugutu notu, u kojoj su doduše osudili neke izjave Kirika Reis-Efendiji, ali su se žalili na Rukavinu, što je otvoreno pozivao Konavljane, da pređu u austrijsko podanstvo i što je imao toliko drskosti, da naredi pomorskoj vladi u Trstu neka dubrovačke brodove upiše u spisak austrijskih brodova, i štoviše, raznosio je razne glasine, da su Dubrovčani na bedemima svoga grada razvili carski barjak.[93]

Kada ih je Thugut primio u audijenciju (2. X.), on im je odmah rekao, da mu je njegov vladar naložio, da im dade na znanje, kako se je on silno razljutio na dubrovački senat, čim je doznao, da se je republika žalila u Turaka, da je on htio zauzeti dubrovačku državu baš u ono vrijeme, kada se je umilostio da dade svoje čete na zahtjev istoga senata, da pokore konavoske buntovnike. Zatim je ministar Thugut dometnuo: zar bi se car možda ustručavao pred Turcima ili bi mu pak Turci možda mogli zapriječiti da zauzme dubrovačku državu, ako bi on to htio. Ujedno je predbacio isti ministar senatu, kako može biti tako nezahvalan caru, koji se je udostojao da ga brani te hoće, da dubrovačka republika bude slobodna i nezavisna, i koji je dao senatu čete, da pokori Konavljane i da se iskorijeni buna u toj državi. Isto tako je ustvrdio, kako je kleveta, da je car htio osvojiti dubrovačku državu, te je završio koreći ih, kako je senat mogao sumnjati i tu svoju sumnju izraziti Turcima, kada je baš sam od sebe tražio čete, a onda car je zbog svoje beskrajne milosti, pristao da ih dade. Zatim je taj ministar zatražio od njih pismeni dopis, u kome će izjaviti, da car nije nikada htio zauzeti dubrovačku republiku, da je dao čete, samo na zahtjev senata i iz svoje čiste milosti. Sada su ti senatori umjesto traženog dopisa predali ministru promemoriju. Premda su Ranjina i Bernardo Kaboga uvjeravali senat, da se je Thugut potpuno umirio, kada su mu iznijeli razloge,[94] ipak je u Dubrovniku nastalo zaprepaštenje.[95] Naime, sada je senat razmotrio cijelu situaciju i uvjerivši se, da sve to, što se je do sada poduzelo, ne će biti dovoljno, da se spriječe dalje posljedice, koje bi mogle nastati iz jedne tako ozbiljne neprilike, našao se je prisiljen da uputi Thugutu novo pismo.[96] U tom i suviše opširnom listu, senat se je vrlo detaljno opravdao radi Kirikove izjave izrazujući svoju odanost caru, a uz to, što je iskrenije mogao, i same događaje i svoje odluke, svaljujući u mnogo čemu krivnju na Bradyja, koji je bio za Konavljane. Nadalje je odlučno tvrdio isti senat, da Kiriko kod Reis-Efendije nije iznosio nikakve tužbe na toga generala. Zatim je opisao, zašto je uputio svoje poslanike u Beč, i što se je dalje postiglo, a onda je iznio, kako se je u vezi carevih odredaba sporazumio s Rukavinom

[93] *L. Vojnović*, o. c., I, 34. 35.

[94] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Saraki i Ivanu Blažu Kabogi u Carigrad, 23. X. 1799. (br. 37).

[95] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i Bernardu Kabogi, 22. X. 1799. (br. 177).

[96] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1789.—1799., f. 109 — Pismo senata Saraki i Ivanu Blažu Kabogi u Carigrad, 23. X. 1799. (br. 37).

o slanju njemačkih četa u Konavle. Samo je ipak istakao Thugutu, da sada te vojničke mjere ipak ne će imati nikakav uspjeh, jer je buntovnicima otvoren put i zaštita u Boki Kotorskoj. Stoga ga moli senat, da naredi Bradyju, neka prekine svaki doticaj sa pomenutim buntovnicima i neka im isti general zabrani pristup u svoju pokrajinu.[97] Ovo su pismo* trebali uručiti Thugutu Ranjina i Kaboga, s čijom ondje misijom nije njihova vlada bila nikako zadovoljna, naredivši im, da tom prilikom nastoje da ministra sasma uvjere o istini, koju mu se u tom listu iznosi, iz čega će se moći opravdati i republičino ponašanje prema carskom dvoru. Sve ovo nalaže im vlada, neka obave pod obavezom i prijetnjom javne srdžbe žurno i točno, da ne dođe do kakvog novog razjašnjenja ili odgode.[98] Nadalje im je preporučila, da bilo s kime u razgovoru i ako se od njih bude tražilo razjašnjenje, kažu da se republika ne može osloboditi ovisnosti i obzira prema Porti, koju je obavijestila iskreno o svemu onome, što se je dogodilo u Konavlima kao i o koracima koje je u toj prilici poduzeo general Brady, na koje se ona nije nikako žalila, nego ih je jednostavno izložila na onaj način, kako su se dogodili, te da ona nije nikako kriva, ako je turski ministar dao tomu neku važnost bez ikakva njena znanja.[99] Kako Ranjina i Bernardo Blaž Kaboga nijesu više trebali ondje ostati radi izmjene četa, budući da je senat već sve pripremio, što je potrebno, da se dovede vojsku iz Dalmacije prema načinu, koji je dopustio dvor, naređeno im je, neka se, čim izvrše sve predhodne dužne oproštajne audijencije, vrate kući.* a d'Ayali neka povjere i preporuče dalju brigu oko svih javnih poslova.[100]

Tako su završili svoju misiju u Beču ta dva senatora, koji se baš nijesu iskazali kao neki vrsni diplomati, već su šta više mnogo toga pokvarili, pa je onda sam senat morao ispravljati njihovu nespretnost na način koji ga je dosta ponižavao.

O cijeloj toj bečkoj misiji pisala je dubrovačka vlada sasma kratko i Kiriku, koga nije zbog već navedene afere ni jednom riječju prekorila,[101] jer je i sama u tome snosila veći dio krivnje. Ali zato se je

[97] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Thugutu, 22. X. 1799. (br. 176).

* Isto je pismo poslano u prijepisu i dubrovačkim poslanicima u Beč (Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i B. Kabogi, 22. X. 1799. (br. 177) i u Carigrad (Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Saraki i Ivanu B. Kabogi, 23. X. 1799. (br. 37).

[98] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i B. Kabogi, 22. X. 1799. (br. 177).

[99] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i B. Kabogi, 16. X. 1799. (br. 175).

* Međutim oni su ipak ostali i do veljače 1800. godine, pa im je senat radi toga pisao da će republika snositi sve njihove troškove koje su učinili do 1. XI. 1799., a iza toga će ih oni sami morati platiti (Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Ranjini i B. Kabogi u Beč, 4. II. 1800. (br. 16).

[100] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i B. Kabogi, 22. X. 1799. (br. 177).

[101] Ibid. — Lettere o commissioni di Ponente ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Kiriku, 23. X. 1799. (br. 38).

istovremeno kud i kamo opširnije javila svojim poslanicima u Carigradu iznijevši im cijeli svoj spor s Thugutom. Ujedno je zadužila obojicu senatora, da kod turskog ministra pribave izjavu, u kojoj će se posvjedočiti, da su Dubrovčani izvijestili Portu samo o činjenicama, koje su se dogodile između njih i austrijskih generala, te da se u isto vrijeme nijesu žalili ili pak sumnjičili bečki dvor ili njegove predstavnike, već su dapače uvijek hvalili dobrotu i zaštitu austrijske kuće prema njima. Nadalje neka nastoje, da taj ministar u istoj izjavi također iskaže, da su sumnje Porte s obzirom na zauzeće dubrovačke države bile prouzročene jedino pismom generala Bradyja, koje je uputio jednom turskom predstavniku vlasti. Ujedno ih je naročito upozorila, da ne slušaju savjet onih njenih poslanika u Beču, već samo njene preporuke. Isto tako ih je podsjetila, neka, ako mogu, donesu ferman od Porte da se dopušta uvođenje turske vojske na dubrovački teritorij, određen za bosanskog pašu,[102] kojemu su još prije, po izjavi turskog ministra Kiriku, izdane dva puta najhitnije naredbe, neka dade čete, koje će priskočiti u pomoć na svaki zahtjev republike, kako bi se prisilili na dužnost buntovni Konavljani.[103] Budući da je dubrovačka vlada, kako smo vidjeli, već odredila sve, što je bilo potrebno, da se odmah dovedu i njemačke čete iz Dalmacije, te bojeći se, da bi ovaj ferman o slanju vojske mogao stići odviše kasno za poslanicima, naložila im je neka zatraže naprosto od Porte, da hitno napiše i pošalje pismo bosanskom paši s potrebnim uputama o raspolaganju određenom vojskom. Konačno im je još naredila, da se čim to sve izvrše i učine oproštajne audijencije, vrate kući ili kopnom ili morem.[104] Time je njihova misija bila dovršena, premda su se i oni, kao i već spomenuti Ranjina i B. Kaboga, zadržali u turskoj prijestolnici više vremena, nego što im je senat bio dopustio.[105]

4.

Sada je senat morao da sam stupi u direktnu vezu s Bradyjem i Rukavinom. U prvom redu udovoljio je odmah traženju bokokotorskog guvernera, i dao mu zajam od 10.000 forinti. Ali ga je zato odmah zamolio, da Konavljanima odsada zabrani pristup i otkaže zaštitu u Boki Kotorskoj, kao i da prekine svaku vezu s njima. Zatim je uputio senatora Petra Jerolima Natalija do generala Rukavine, da se s njime

[102] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Saraki i Ivanu Blažu Kabogi, 23. X. 1799. (br. 37).

[103] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i B. Kabogi u Beč, 16. X. 1799. (br. 175).

[104] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Saraki i Ivanu Blažu Kabogi, 23. X. 1799. (br. 37).

[105] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Saraki i Ivanu Blažu Kabogi, 25. XII. 1799. (br. 47). — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata Saraki i Ivanu B. Kabogi, 1. II. 1800. (br. 8).

dogovori o prijevozu četa u dubrovačku republiku, kao i radi svega, što se tiče vojničkih operacija protiv buntovnih Konavljana.[106] Kada se je povratio već spomenuti senator s pregovora u Zadru,[107] kamo su se po pričanju još u početku listopada bili kradom zaputili šestorica Konavljana,[108] izjavio je, da Rukavina unatoč svojoj najboljoj volji da pomogne Dubrovčanima, nije sada u mogućnosti da odašalje iz onih mjesta ikakav dio vojske, jer je po nalogu dvora uputio izvjestan broj vojnika za blokadu Ankone. Ali ipak, da se ispuni careva odredba, dao je Rukavina upute Bradyju, kako bi prema traženju senata poslao četiri čete pješadije ili 600 ljudi pukovnije Hohenlohe. Isti Rukavina je dao razumjeti Bradyju, da ne smije ne samo davati nikakvu pomoć buntovnicima, već ih ne treba ni trpjeti u svojoj pokrajini. Ako se pak tkogod ušulja onamo, ima ga uhvatiti i pod paskom poslati u dubrovačku republiku, i neka unaprijed objavi, da će se tako i drugima dogoditi. Kako je Rukavina o uputama danim Bradyju obavijestio i senat, to je isti odmah pisao u Kotor, izražujući svoju nadu generalu Bradyju, da su mu valjda već stigli napuci iz Zadra, te ga je ujedno zamolio, da u vezi s mudrim odredbama Rukavine objavi zabranu pristupa Konavljanima u svoju pokrajinu i neka spriječi svaki bijeg ili pak neka izvrši odmah hapšenje istih buntovnika, ako ikada do toga dođe.[109] I zbilja senat ovaj put nije morao dugo čekati, da mu Brady čak i s dva pisma vrlo povoljno odgovori. Stoga je raskuraženi senat zbog toga pisao istome generalu, neka izdvoji buntovne Konavljane iz svoje pokrajine preko objavljenog proglasa, koji će dovesti do željenog uspjeha. Međutim je Petar Jerolim Natali, koji je bio određen da otide Bradyju, da se s njime posavjetuje o načinu, kako će se uvesti carske čete u Konavle, čekao povoljno vrijeme.[110] Naravno da je i njemu senat dao svoje uobičajene, no zasada dosta kratke upute. U njima mu je preporučio, da se sa Bradyjem dogovori o uvođenju već navedenih četa u Konavle na način, kako se je Natali dogovorio s Rukavinom, a zadržat će se u Kotoru, sve dok mu ne dođu nove naredbe.[111] Istovremeno je pisao senat i Bradyju, obavještavajući ga o dolasku i misiji svoga izvanrednog poslanika, kao i moleći, da pokloni punu vjeru onome o čemu je opunomoćen da se s njime dogovori, i zaključi povjereni mu posao.[112] Kada je Natali već prispio u Kotor i započeo pregovore s Bradyjem, senat mu je poslao druge upute. U njima ga je točno obavijestio o

[106] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 25. X. 1799. (br. 179).

[107] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 19. XI. 1799. (br. 184).

[108] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Ranjini i Bernardu Kabogi, 4. X. 1799. (br. 160).

[109] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 19. X. 1799. (br. 184).

[110] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 3. XII. 1799. (br. 185).

[111] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Upute senata Petru Jerolimu Natalju, 8. XII. 1799. (br. 188).

[112] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Bradyju, 8. XII. 1799. (br. 189).

stanju u Konavlima i svojim mjerama u toj stvari i naložio mu, da o tome izvijesti i Bradyja, koga ujedno neka zamoli, da ponovo objavi, da ne će nikoga od buntovnika primiti u svoju pokrajinu, i da obnovi svoj proglas, u kome kaže, da će svaki onaj, koji dođe u Boku Kotorsku, biti uhvaćen i izručen dubrovačkom knezu.[113] Već spomenuti Natali nije uludo tratio vrijeme u Kotoru, nego je na veliko zadovoljstvo senata vodio uspješne pregovore s Bradyjem, koji je sam sastavio ugovor u nekoliko točaka, kako da se izvrši ulazak austrijskih četa na dubrovački teritorij. Kada je senat proučio točku po točku ovog ugovora, on je o tom pisao Nataliju. Tako je učinio svoje zamjerke samome uvodu ugovora, u kome je navedeno, da je uzrok ulaska četa u Konavlje »da se uspostavi mir i stari poredak stvari«. Naime senat je, kao i Natali, smatrao, da je ovaj izraz vrlo opasan i bojao se, da bi to moglo imati vrlo žalosne posljedice, kada bi ostao u takvom smislu. Stoga je iznio svoje uvjerenje, da će i Brady pristati, da se iza toga izraza dade objašnjenje ovim riječima: »to jest vratiti buntovne podanike izravnom posluhu senata i posve ih podrediti suverenosti istoga«. Da bi pak Natali što lakše sklonio Bradyja, da pristane na tu izmjenu i dodatak, poslao mu je u prijepisu pismo od Thuguta (od 25. VII.) i Rukavine (od 31. VII.), iz kojih se je jasno vidjelo, da je namjera cara što se četa tiče izražena upravo onako, kako je senat iznio, te da se tu ne raspravlja ni o starom ni o novom poretku. Iako je senat bio uvjeren, da će Natali uspjeti da na osnovu tih pisama i razloga sklone generala Bradyja, ipak mu je dao upute, neka u slučaju, da taj ne pristane, ne sklopi ugovor i neka odmah izvjesti svoju vladu o stanju stvari, da mu se dadu nove direktive. Inače je senat bio potpuno odobrio i prvi, drugi i treći član istoga ugovora. A o četvrtom članu složio se je doduše, da se četama dade badava kruh i prismok, ali je prigovorio Nataliju, zašto je pristao, da im se također svaki dan dijeli badava i vino kao i meso, kada je Brady baš to dvoje izričito tražio za novac. Stoga mu je naredio, neka svoj odgovor o toj odluci ispravi, to jest, da će se meso doznačiti, ali samo za novac, dok će se vino badava dijeliti svakome vojniku, po kutao (cutlo)* na dan kako se je on već sporazumio. Senat je odobrio i peti član, ali je naložio Nataliju, da u svom odgovoru na isti član »senat će naći zdrava konačišta u praznim kućama vlasnika« doda i »seljaka«. Isto tako se sasma suglasio sa šestim i sedmim članom ugovora. Samo je poručio Nataliju, da senat nije u mogućnosti točno odrediti dan, kada će iz Boke Kotorske poći čete, jer sve to zavisi u prvom redu od odgovora Konavljana i o proglasu republike, koji će se objaviti dne 19. XII., a o kojemu su mu već pisali 16. XII. Nadalje mu je naredio, da kao i dosada uporno traži od Bradyja neka zabrani svaki doticaj Konavljana s Bokom Kotorskom,[114] čega se je taj general

[113] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Petru Jerolimu Nataliju u Kotor, 16. XII. 1799. (br. 190).

* cutlo — kutao, mjera (obično je načinjena od lima) za vino i drugo (oko 8 decilitara), koja se u Dubrovniku upotrebljavala od 16. stoljeća dalje (Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika sv. 23, Zagreb 1903, 837).

[114] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Nataliju u Kotor, 18. XII. 1799. (br. 192).

odsada najsavjesnije držao i to je bio jedan od razloga da su se »buntovnici« uskoro pokorili svojim vlastima.[115]

Budući da je Natali od senata tražio, da mu dozvoli povratak kući, on mu ga nije odobrio navodeći, da iz svega toga i sam vidi kako je u Kotoru prijeko potreban.[116] I tako je ondje Natali još neko vrijeme morao ostati, javljajući se redovito senatu, koji mu je stalno izražavao svoje zadovoljstvo radi njegova uspjeha u misiji kod Bradyja. Ujedno ga je vlada izvijestila o daljem toku stanja u Konavlima moleći ga, da generalu Bradyju saopći imena glavnih krivaca, da ih on uhapsi. Nadalje neka kaže istome generalu, kako dubrovačka vlada postupa u toj stvari s najvećom trijeznošću, te radi toga možda strane čete ne će više biti ni potrebne. Zatim je senat napose naglasio Nataliju, da sve do novih naredenja sa strane republike ima odgoditi potpisivanje toga ugovora, kao i da zbog sadašnjih prilika mora nažalost ostati i nadalje ondje sve do izvršenja sudske presude nad buntovnicima, o čemu će biti točno obaviješten.[117]

Uporedo s ovom misijom u Boki Kotorskoj senat je vodio pregovore i s bosanskim pašom u Travniku, kamo je uputio u zamašnom i povjerljivom poslu trgovca Antonija Corbettija. On je imao, po uputama dubrovačke vlade, da odmah zatraži audijenciju u paše i da mu preda senatovo pismo, sastavljeno na hrvatskom jeziku, a ne na turskom (prijepis tog pisma dobio je i Corbetti), te da ga ujedno i zamoli, neka ispriča odsutnost dubrovačkog dragomana. Zatim je istome Corbettiju, nakon što bude izrazio uobičajene osjećaje republike prema paši, naredeno da ga izvjesti, da je njegova vlada primila njegovo pismo i sultanov ferman, u kome je Porta privolila, da se na turskoj granici stave čete na raspolaganje dubrovačkoj vladi. Ujedno je zapovijedeno Corbettiju, neka kaže istome paši, kako će se republičin poslanik uskoro s njime porazgovoriti, koliki broj četa treba uputiti na granicu i rasporediti ih, kao i o svemu, što se tiče njihova odašiljanja. Nadalje je Corbetti imao reći paši (a o čemu mu je potkraj ljeta već govorio dubrovački poslanik), da je dubrovačka vlada, budući da turske čete ne će biti dovoljne da zaprječe bježanje Konavljana u Boku Kotorsku, bila prisiljena da zamoli cara, da joj stavi na raspolaganje austrijske čete, na što je isti vladar pristao i ujedno odredio, da se ta vojska ima izdržavati na vlastiti trošak, senat se je pak odlučio, da je dovede u svoju zemlju morskim putem. Kako je sada ta vlada htjela doznati na čiji će se račun izdržavati turske čete, Corbetti je to trebao ispitati od paše, jer bi na osnovu toga odgovora mogla ona dati shodne upute svome poslaniku. Kao glavni razlog, zbog čega je trgovac Corbetti bio poslan u Bosnu, navela mu je njegova vlada, da treba na lukav i pažljiv način doznati od paše, da li ima kakve naredbe ili namjere, da se opre

[115] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata d'Ayali, 4. II. 1800. (br. 13/2).

[116] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Nataliju u Kotor, 18. XII. 1799. (br. 192).

[117] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Nataliju u Kotor, 25. XII. 1799. (br. 195).

ulasku austrijskih četa u dubrovačku državu. Ujedno je senat upozorio Corbettija, neka vrlo pažljivo prati sve pašine kretnje, kada ga bude ovo pitao, te da onda podnese po svome povratku o tome vrlo točan izvještaj. Nadalje se je isti trgovac morao pobrinuti, da paša dade na pismo dubrovačke vlade pismeni odgovor, koji neka joj što brže može pošalje, preporučujući mu, da se uskoro vrati kući i drži u najvećoj tajnosti svoju misiju. Na kraju svih tih uputa izručuje Corbettiju uobičajene darove za pašu i čehaju te odobrava unaprijed troškove, koje će on *na svom putu imati.*[118] U *pismu paši*, sastavljenom na hrvatskom jeziku, izvještava senat istoga o sultanovom fermanu o odašiljanju turskih četa na dubrovačku granicu u svrhu pokoravanja Konavljana pa mu preporučuje Corbettija, koji će mu predati poruku republike. Ujedno se daje do znanja paši, zašto je dubrovačka vlada zatražila od cara austrijsku vojsku i najavljuje se skori dolazak republičinog poslanika, koji će s njime ugovoriti sve što je potrebno da turska vojska dođe u Konavle.[119] Ali u slanju tog poslanika senat se ipak začudo nije tako jako žurio. Istom nekako oko sredine prosinca 1799. godine izabrao je za tu čast Antonija Karla Natalija, koji je imao u ime svoje vlade ne samo pozdraviti novoimenovanog bosanskog beglerbega Seid-Muhamedpašu,[120] već mu je trebao, a naravno i njegovim dostojanstvenicima, izručiti

[118] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1799., f. 109 — Upute senata Antoniju Corbettiju, 20. XI. 1799 (br. 41).

[119] Ovo pismo također donosimo u cijelosti i ono glasi: »Al Signor Passà di Bossina Traunik. Primilismo slauni i vissoki ferman od Cestitieh Vrata sadrusgena s' ziegneniem listom V. G. i P. G. po koiem liepo rassumiesmo milosti kojisunam bili udieglieni od recenieh Slavnieh Vrata po varha turske vojske, sa da doghie na nasc confin, kad budde od nas svata i u onoliki broj koniam ustribuje, sa pedepsati neposluscne, i odmetnute nasce podlosgnike od Konuali: na odgovor dake od recenieh Vascieh milosti, i od ziegnena priateglskoga lista, mi uputismo na vlasc na te strane nascega posctenoga, i usdana targouza Antuna Corbetti, koichie imat cias glùbitvam skute, i pridatti ovu nasciu sa Vas od possobne stime, i jakovam sahualiti na premuri, koju nam kazgete u nasciem sadasegniem potreban. Mi promisegliajuchi mi da snagha, i pomoch od turske vojske na nascem confinu nebi bila sadovoglna sa oprijecitse da nasci odmetnuti podlosegnizi, videchise stisnuti s' jedne strane, ne usbudu biesgiati put Bocha od Cattorra, mismo bili ussilovani na mochiu sicuro pedepsati, ucinitti nasce molbe cesarru josc od passanoga lietta kako, i Vi snate sa dabinam on ucinio milost udieliti koi malahan broj od gnegovich sodata sada s' strane od Novoga ugliesu u nasciu darzgiavu od Conauli po putu i tako recenni od morra slichi buddu ocrusgeni odasfuda, i recenni cesare pomilovonasje bes odmaha, davajuchinam sodate na gnegou harc, i sapouiedajuchi gnegovu generalu, danas budde pomochi u nasciem potrebam. A pò radi turske vojske, mi uputujemo ovo mallo dana put Bosne nascega elciu (= poslanik: V. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, Zagreb 1909, 299), koichie od nasce strane vesselitse V. P. i P. G. dosciastvu na vladagne od bossanske provincie, i koichie imat ciast s' Vammi ugovorit po visce bremena, broja, i ostalieh potreba, koje utisctu tursku vojsku sa dovestit na nasc confin. Mivas josctera molimo dabistenam prostilli, erhosmo ussilovani pisastvam ovu nasciu u jesik sarbski, biusci nasc tergiuman (= tumač: I. Esih, Turcizmi, Zagreb 1942, 119) nahodise isvan ovoga stata. Isgiudechivam dugh, i dobar sgivot, i sfe najvechie cestitosti sa smilostim primoguchiega zarstva i ostajemo za vasda Vascie« (Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata bosanskom paši, s. d. (br. 42).

[120] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata bosanskom paši, 18. XII. 1799. (br. 49).

uobičajene darove.[121] Razumljivo je samo od sebe, da je senat i Natalija po svom starom običaju opskrbio pismima i uputama. Natali je trebao, čim stigne u Travnik, isposlovati audijenciju kod paše i izjaviti mu, da su se Konavljani ustrašili objavljenih fermana izdanih od Porte u korist republike pa su se pokorili. Stoga se senat nada, tako se je dalje upućivao poslanik da kaže, da će ih možda posve upokoriti vlastitim snagama bez upotrebe strane vojske, premda nije sasma sigurno. Ujedno neka Natali zamoli pašu, da izda svoju bujruntiju, po kojoj se imaju uhapsiti, ako se nađu na turskom teritoriju, petorica već imenovanih kolovođa Konavljana, a kada senat njih bude primjerno kaznio, neka izrazi, da se isti uzda, da će se i istom onda povratiti trajan mir u taj kraj.[122]

5.

I zbilja nade republike, da će uspjeti svojim snagama skršiti otpor Konavljana, bile su dosta povoljne. Glavna briga dubrovačke vlade bila je u prvom redu da se domogne one petorice kolovođa i da ih kao začetnike bune kazni. Stoga se je ipak odlučila, premda je imala na raspolaganju vojsku, da kazni buntovnike, da obznani svim kaznacima* Konavala preko cavtatskog kapetana, koji je zapravo vladao njihovim kaznačinama,** neka pitaju po svojim župnicima narod, da li se kaje zbog svoje krivice i da li moli za oproštenje. Po samoj izjavi senata, republika je, potaknuta milosrdem, bila pripravna dati potpuno oproštenje uz uvjet da Konavljani sami uhvate i dovedu onih pet glavnih krivaca. Ako su pak svih pet ili jedan od njih pobjegli, tada neka se Konavljani obavežu da će izvršiti sve ono, što im senat odredi za kuće i druga imanja kolovođa, inače će biti dovedene čete, da kazne cijeli ovaj kraj.[123]

Međutim ipak je dubrovačka vlada i sama oklijevala da pozove u taj predjel čete, dok ne objavi svoju naredbu Konavljanima u već navedenoj formi, o čijem će odgovoru ovisiti, kada će tu vojsku pozvati iz Boke Kotorske da dođe ovamo.[124] U to je kao prva posljedica obznanjenja upućenog kaznacima Konavlja bila ta, što su oni u nedjelju dne 21. XII. u Cavtatu pred tamošnjim kapetanom i tajnikom senata tamo poslanim donijeli odgovor, u kome se u ime svih kaznačina obvezuju, da će uhapsiti i izručiti u ruke pravde onih pet označenih krivaca,

[121] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Upute senata Antoniju Karlu Natalíju, 18. XII. 1799. (br. 49).

[122] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1798.—1799., f. 109 — Pismo senata Antoniju Karlu Natalíju, 25. XII. 1799. (br. 48).

* Glavar sela u Konavlju (V. Mažuranić, o. c., 499).

** selo pod upravom kaznaca u istom kraju (V. Mažuranić o. c., 499).

[123] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Jerolimu Natalíju u Kotor, 16. XII. 1799. (br. 190).

[124] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Petru Jerolimu Natalíju u Kotor, 18. XII. 1799. (br. 192).

ako im pođe za rukom naći ih, premda su znali da su isti pobjegli. Ujedno su se također obavezali, da će na prvi mig vlade uništiti kuće kolovođa i izvršiti sve ono što im se zapovijedi za imanja i porodice tih krivaca.[125] Međutim je dne 24. XII. dubrovačka vlada i objavila o navedenim buntovnicima ovaj novi proglas na hrvatskom jeziku,* sasma sličan onom prijašnjem obznanjenju: »Knes i viechnizi republike dubrovacke. U slusgiegnie sapoviedi Priusviscenoga Pregata cinivamse danas snatti, da biusci Vascie ceruauine(?) po putu od Vascieh paroca cinilistese snatti, recenomu Priusviscenomu Pregatu, da svicolizina sasvieni pokajani od texkoga Vascega grieha od ribellioni, i od neposluha Vascemu Principu, podnisgeno i pokorno iscete i vapite u gniega milosarghie, receni Priusevisceni Pregat, sasve daje voiska turska spravna od cetiri higliade gliudi, kako se usdarsgi u zarevu fermanu; i sces stotin Tudesciaka po kojije già otiscio gosp. Pero Natali sa ugliese i jedna i druga vojska u Conavli sa tescko pedepsati Vascie smionstvo, i Vasciu tescku krivinu sa porasit sfe Conavli, prem niscta nemagne ganivate na *milosardie, i obechivavam prostit podpunno sviem innicm sfe* reccene Vascie krivine, ako Vi dovedete i date u ruke od pravde ove pet gliudi to jes Nika Scvaga is Vodovaglie, Miha Ghiura Maguda is Baceva Dola, Zvieta Muja is Lovorna, Miha Coprivizu is Radovciehia, i Nika Rada Huzovicha is Sastoglia, i akobi te sfe pet gliudi alli kogod od gnih bio uteko, daste obligate sraslati, i posolit gnihove cuchie, i oslusgit sfe ono scto Priusvisceni Pregat zapovie, suproch gnima, i gnihoviem dobrima; i budduchi to jedini, i sam nacin sa mochi imat milosarghie, koga vapite, i prosctegne ostalomu puku od Conavli cinivamse snatti po sapoviedi istoga Priusviscenoga Pregata, davamse davaju cetiri dni vremena za doniet stanovit odgovor, na ove sapoviedi, koje ako neusbudu podpunno oslugene, triebachie bitti dasse sfe isvarsci sctoie spravno sa pedepsat vas vilaet od Conavli da doghie voiska na Vasce spenze, i patichie jednako i bi poraseni vas vilaet od Conavli. Ragusa li 23. decembre 1799«.[126] Dan iza objavljivanja tog proglasa (24. XII.) pozvala je vlada na sud onu petoricu kolovođa, koji su se također nakon četiri dana imali prijaviti u javni zatvor, da bi se onda mogao povesti protiv njih sudski postupak.[127]

U međuvremenu, kada su se po nalogu bosanskog paše na osnovu fermana počele sakupljati čete u Nevesinju,[128] pod Nikšićem[129] i u Gac-

[125] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Nataliju u Kotor, 25. XII. 1799. (br. 195).

* Engel predpostavlja da je i ovaj proglas, pun prijetnji, natjerao Konavljane na pokornost (K. Engel, Povjest dubrovačke republike. Preveo I. Stojanović. Dubrovnik 1903, 125).

[126] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Proglas dubrovačke vlade od 23. XII. 1799. (br. 191).

[127] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1799., f. 134 — Pismo senata Nataliju u Kotor, 25. XII. 1799. (br. 195).

[128] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata Kiriku, 1. II. 1800. (br. 5/2).

[129] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata bosanskom paši, s. d. (br. 9).

kom,[130] i kada se je proširila vijest, da se turska vojska pod vodstvom bosanskog defterdara Sulejman-bega približava i da će navaliti na Konavle, buntovnici se toliko prestrašiše i izjaviše odmah svoju pokorkornost,[131] te poslaše svoje župnike, da u ime svih stanovnika zatraže oproštenje izjavljujući, da će točno izvršiti sve ono, što im senat naredi. Kada je dubrovačka vlada vidjela, da se oni bezuvjetno pokoravaju, a ujedno i da izbjegne zlo, koje bi moglo izazvati ulazak stranih četa na njen teritorij, kao i da po njenoj izjavi što je moguće manje prolije ljudske krvi, podijelila je zatraženo oproštenje uz uvjet, da se izvrši sve ono, što im se zapovijedi. Time se je senat ograničio, da kazni samo onu petoricu glavnih vođa pobune, koji su osuđeni na vješala, te da im se kuće poruše, zaplijeni imetak, odstrane njihove porodice iz Konavala, kao i da se na prostoru, gdje su stajale kuće krivaca, podignu vješala na kojima će biti prikazana drvena glava osuđenika. Budući da su ona petorica glavnih vođa već prije bili pobjegli iz dubrovačke republike, raspisao je senat nagradu od 200 dukata, ako ih predaju u ruke pravde žive ili mrtve.[132] Ujedno je sada senat postavio za konavoskog kneza Jakova, sina Petra Jerolima Natalija i povjerio mu, da on provede u djelo izvršenje te sudske presude. Kako je taj boravio s ocem u Kotoru, pisao mu je onamo senat, izvještavajući ga o izboru za tu dužnost i nalažući mu, da se zbog toga odmah vrati kući.[133] Istovremeno je vlada obavijestila o tome i njegova oca, laskajući mu, da ona ima puno pouzdanje u Jakovljevu prokušanu okretnost.[134] Ali kako se Jakov Natali razbolio u Kotoru, senat ga je jednoglasno oslobodio povjerene zadaće, i tako je isti i dalje ostao kod svoga oca.

Međutim je dne 15. I. 1800. godine započela dubrovačka vlada slati vojsku u Konavle, kao i sve ostalo što je bilo potrebno, da se neposredno izvrši sudska presuda. Ujedno je sada povjerila Franji Gradiju, cavtatskom kapetanu, da on sve to vodi, izražavajući nadu, da će za nekoliko dana biti cijela ta stvar dokončana s uspjehom.[135] Istovremeno je senat pisao i kapetanu Gradiju izvještavajući ga, da mu šalje 100 Brgačana s kapralom i bubnjarom, koji će s njime kao njegova lična straža poći u Konavle, dok će on stanovati u palači kneza u Pridvorju. Kaznaci pak iz cijele republike, koji će onamo biti također upućeni, a stanovat će s Brgačanima ili kod franjevaca ili u crkvi ili u kakvom drugom natkritom mjestu, morat će promatrati izvršenje presude. Dvojica vladinih

[130] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata bosanskom paši, s. d. (br. 13).

[131] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata bosanskom defterdaru Sulejman-begu, 21. I. 1800. (br. 3).

[132] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata Kiriku, 1. II. 1800. (br. 5/2). — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata d'Ayali, 4. II. 1800. (br. 13/2).

[133] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Jakovu Petru Nataliju, 4. I. 1800. (br. 1/1).

[134] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Petru Jerolimu Nataliju, 4. I. 1800. (br. 1/2).

[135] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Petru Jerolimu Nataliju, 15. I. 1800. (br. 2).

nižih činovnika to jest Ivan Stella i Vincenzo Petrov Vodopić, trebali su također prisustvovati tom izvršenju, da se tako postigne potpuni uspjeh. Konavljani su opet bili obavezani, da poruše kuće osuđenika, kako bi se vidjelo, da su se podredili i pokajali. Gradi je imao izvršiti zasada, po nalogu senata, samo presude protiv Muje i Maguda, a one tri ostale privremeno su odgođene.[136] I tako se je u Konavlima na veliko zadovoljstvo vlade izvršila sudska presuda nad krivcima.[137] Kada su i Konavljani točno ispunili ono, što im je naređeno, zamolili su svaki pojedinačno i javno oproštenje* koje im je u potpunosti dano, pa je onda odmah i otvoren slobodan saobraćaj s njihovim krajem. Tako je, kako se je vlada hvalila Kiriku i d'Ayali, nakon šest mjeseci bio sretno riješen taj neprijatan spor,[138] te je opet konačno povraćen mir u republici, kako je ista obavijestila i Thuguta.[139]

6.

U međuvremenu je već toliko puta spomenuti Petar Jerolim Natali, upućivan stalno od senata o razvoju događaja u Konavlima, boravio još u Kotoru,[140] gdje je i dalje stajao u pregovorima i kontaktu s Bradyjem.[141] Sada ga je njegova vlada ovlastila, ne samo da pođe tome generalu i da ga izvijesti o uspjehu, koji je ona postigla u Konavlima, već i da mu u ime republike izjavi, kako se senat s najživljom radošću zahvaljuje napose carskoj moćnoj zaštiti za srećan završetak svojih razmirica u tom kraju, te da je demonstracija austrijskih četa, povezana s drugim mudrim skrbima i tolikom snagom i dobrotom istoga generala u ovoj prilici, dovela do toga njene podanike Konavljane, da su se zastrašeni i raskajani povratili dužnoj pokornosti prema svome vladaru, a senat je pomoću djelotvorne potpore bio u mogućnosti da dokonča sa svojim snagama toliko mrsko buntovno shvaćanje pravde, te da nastojanjem istoga senata nije radi toga ni došlo do daljih neprilika po austrijske čete, koje mu više nijesu bile potrebne. Uz to se je imao Natali napose zahvaliti u ime republike samome Bradyju za njegovu naro-

[136] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Francescu Matijinom Gradiu u Cavtat, 15. I. 1800. (br. 3).

[137] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Petru Jerolimu Nataliju u Kotor, 22. I. 1800. (br. 7).

* Engel kaže, da su manji krivci morali s konopcem oko vrata moliti javno senat za milost, koju su i dobili (K. Engel o. c., 125).

[138] Državni arhiv u Dubrovniku — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata Kiriku, 1. II. 1800. (br. 5/2) — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata d'Ayali, 4. II. 1800. (br. 13/2).

[139] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Thugutu, 4. II. 1800. (br. 13/1).

[140] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Natalija u Kotor, 4. I. 1800. (br. 1/2).

[141] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Natalija u Kotor, 15. I. 1800. (br. 2).

čitu ljubeznost i djelotvornost. Istom pošto Natali sve to izvrši, dozvolio mu je senat, da se od Bradyja oprosti i iza toliko vremena vrati kući.[142]

Kada je senat baš nešto prije doznao od samoga bosanskog defterdara Sulejman-bega, da je krenuo sa svojim četama prema granici dubrovačke republike, on je opunomoćio trgovca Stjepu Radinkovića, neka odmah podje u Nevesinje ili koje drugo mjesto, gdje se taj defterdar nalazi na čelu svoje vojske, i da mu izruči pismo, napisano na hrvatskom jeziku. Zatim da mu se zahvali, što se je tako svojski i djelotvorno odazvao u korist senata. Ali tada da mu i izjavi, kako su se Konavljani prestrašili zbog toga i pokorili, pa stoga više nije potrebno, da produži naprijed sa svojim četama, već neka se vrati natrag. Da ga što lakše skloni na taj povratak, dao je senat tome trgovcu 100 zlatnih dukata i četiri svilena opasača, koje je imao izručiti Sulejman-begu u ime republike i njedno mu se ponovno zahvaliti. Istom kada to obavi, dozvolila mu je vlada da pođe kući i podnese o svojoj misiji izvještaj.[143] U pismu pak, sastavljenom na hrvatskom jeziku, izvješćuje dubrovačka vlada tog defterdara, kako je uspješno ugušena vlastitim domaćim snagama buna u Konavlima, te ga stoga moli, da ne ide dalje sa svojom vojskom i da je raspusti. Na kraju mu još dodaje senat, da će o svemu tome pisati bosanskom paši kao i Porti, a njega moli, da ljubezno primi trgovca Radinkovića, koji će mu predati ovo pismo i ostalo usmeno reći.[144] Se-

[142] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Nataliju u Kotor, 22. I. 1800. (br. 7).

[143] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Upute senata Stjepu Radinkoviću, svome poslaniku kod bosanskog defterdara, 22. I. 1800. (br. 4).

[144] Radi interesantnosti, a i što je i na hrvatskom jeziku, donašamo ovo pismo također u cijelosti: »Al tefterdaro di Bosina, mnogo svietlome i svake ciasti i fale dostoinomu Gospodinu Suleimannu beggu defterdar effendii od Bosne od nas knesa, i vlastela dubrovascikieh v. d. p. Po Vascemu cjovjeku primismo szjegneni list Vascega Prisvietloga Gospodstva, po komu posnasmo Vascju glubav, i priateglstvo prema nammi, i po radi toga sarcjanovam sahvaglivamo, i scjudimo kojugod prigodu sa mochivam nascju harnos ukazatti. A visce vojske, kojaje na ove strane uputjena, i kojom Vi vladate, imamovam datti na snagne, da kakkoseje glas prosuo da ona pribliscja, i da ima sa svom sillom na Konavli nasarnutti, sa sasmaih porasitti, taki strah priusè onu svu ceglad, da se isti cias podloscisse na svaku nasciu sapovjed. *i mi jur pedepsasmo poglavite krivze, koisu bili svu podbunnu usrokovalli.* Budduchise dake svc smirillo, i povratillo na priascgni red i poslub, nijenam vechje trijebi ikkakve isvagne pomochi, bes koje szjenismo dase nechje mochi posli ureditti. Zjechja cessa u sctovam ove glase davamo na snagne, u istovas dobba molimo da naprjeda s' Vascjom vojskom ne iddete, nego da svakoga na svoju stranu slobodno povratite, erbi bilo saludgne svako Vasce vechje samuccegne. Ovo scto sad Vammi piscemo, datchjemo na snagne i cestitomu vesjeru bossanskomu sakualitmu na gnegoviem millostima a i na Slavna Vrata po putu nascich poklisara, koise sad nahode u Zarigradu, prikasatchjemo potanko kakkom sve stvari proscle i koju namje glubav i pomgnu ukaso toliko rececni cestiti vesjer bosanski, koliko Vasce Prisvjetlo Gospodstvo pri nascoj najvechoj potrebi. Stjepo Radinković nasc targovaz, koichevam pridat ovu nasciu joschjevam bogle na oko rjec umjet prikasat sve ono sctosmovam mi odisgara narekli, i od nascechje Vam stranè poklonit jedan selen list, koga molimovas da buddete primit draga scerza sa bigljegh nasce gljubavi, i szjene, kojuvam secjudimo ukasatti radi Vascega samuccegna. I scelechivam sve najvechje cestitosti u sdravglju sajedno s'milosti cestitoga zarstva, ostajemo na Vasciem sapovjedima. A di 21. genaro 1800« (Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800. — 1802., f. 110 — Pismo senata bosanskom defterdaru Sulejman-begu, 21. I. 1800. (br. 3).

nat nije sada zaboravio obavijestiti o cijeloj tadašnjoj situaciji u Konavlima kao i o tom sakupljanju turske vojske u Nevesinju i svoga poslanika u Travniku Antonija Karla Petra Natalija moleći ga, da se u ime svoje vlade zahvali bosanskom paši za brzo izvršenje Portina fermana u korist dubrovačke republike, kada je izdao bujruntiju o upućivanju turskih četa. Ali tom prilikom neka mu Natali saopći i to, kako je beskorisno sada, da te iste čete udju u Konavle, jer se senat nada, da će ondje biti sve uređeno u miru, te neka kaže dalje, kako republika pripisuje i zahvaljuje takav sretan uspjeh jedino pokroviteljstvu Porte i djelotvornom sudjelovanju samoga paše.[145]

O posljednjim događajima u Konavlima kao *i o uspješnom* dokončanju tamošnje bune pisao je senat i Kiriku, naređujući mu, da odmah sve to točno izloži i Reis-efendiji i neka mu u ime dubrovačke vlade najtoplije zahvali na pomoći i potpori u toj prigodi kao i neka naročito naglasi, da sretan uspjeh u tome republika pripisuje zaštiti Porte, pod kojom toliko stoljeća živi mirno i sretno. Tom prilikom je Kiriko također trebao pohvaliti pred Reis-efendijom bosanskog pašu i njegove podčinjene zbog osobitog nastojanja i djelotvornosti, a ujedno je bio obavezan, da i izvijesti, što mu je na sve to odgovorio taj ministar.[146]

Međutim Natali nije *dospio da obavijesti* bosanskog pašu o *uspješnom* dokončanju bune, jer je otišao u Dubrovnik. Stoga je sama dubrovačka vlada uputila paši direktno pismo o svemu i zahvalila mu se na iskazanoj pomoći.[147] Ali je paša odgovorio začuđenim Dubrovčanima, da on bez naročita sultanova fermana ne može raspustiti vojsku,[148] upozoravajući

[145] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata Antoniju Karlu Petru Natalju u Travnik, 22. I. 1800. (br. 5/1).

[146] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata Kiriku, 1. II. 1800. (br. 5/2).

[147] Kako je i ovo pismo pisano na hrvatskom jeziku, mi ga djelomično objelodanjujemo, ukoliko se radi o navedenom predmetu: »Al Signor Passà di Bossina Travnik. Gnekoliko dana nasada pisasmo nascemu elcii, koga poslasmo na te strane sa poklonitse V. P. i P. G. Sadavam prikasje sfesctoje sliedilo po varhu nascieh podlosnika od Conauli. Ma biusciga nascia sapovied nascla u savrati na ove strane nie bio podoban, sa isvrscit ono sctosmomu bili naredili; mi dake sadarn s' ovom nasciom od possebne zienne nahodimose darsgiami sa prikasatvam kako potom doghie Vasc tefterdar svojskom pod Nikscichie sa uputitse put ove dargiave sa pedepsat odmetnute podlosgnike, recenni tescko pripanuscese i povratiscese na pravi priasegli posluh: nisela nemagne ossudismo na smart pet glavara od Conaubla i rasorismo gnihove kuchie, sa da budde isgled istiem Conauglianima i iniem ostaliem nasciem podlosgnizima sa unaprieda budde mirno sgivotovali i sfeghse kasat podlosgni u sfemu sfuomu Principu. Ovako sgiughiena sgodda kojaje sliedila u ovom poslu mije sposnasmo samo od dobrote, i nastojagna V. P. i P. G., i michiemose jako hualit Vissokiem Vratima po varhu Vascieh milosti, kojestenam udielili u ovom prigodi. Mismo nouomu tefterdaru pisali josc od gnekoliko dana nasada, danam vechie vojska netrebuje, ukoliko ovega puta bilaje dosta nascia snaga bes potrebe od isvane vojske, *er biascete recenni Conavgliani tescko pripalli na sam glas od turske vojske* i molimo recennoga gospodina tefderdara davam i on jako sahuali od nasce strane...« (Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata bosanskom paši, s. d. (br. 9).

[148] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata bosanskom paši, s. d. (br. 13).

ih na troškove i neprilike, koji iz toga izlaze za samu tursku vojsku.[149] Stoga je senat odmah odgovorio paši iznijevši mu svoje mišljenje i izvjestivši ga, da je sve to javio svome konzulu u Carigradu, gdje će isti izložiti cijelu stvar.[150] I zbilja to je republika i učinila naredivši Kiriku, da na lijep način upozori Portu na pašino držanje i na njegove izjave o izdržavanju vojske, od čega se je već unaprijed senat sasma ograđivao da snosi ikakav teret.[151] Da je republika uspjela kod Porte, da se i taj puta provede onako, kako je predlagala, ne treba ni malo sumnjati. Sa sličnim zahvalama kao što je uputio turskoj vladi, obasuo je senat ministra Thuguta nezaboravivši ovaj put naročito pohvaliti energično držanje generala Bradyja u korist dubrovačke republike, kao i naglasiti, da je ona svojim vlastitim silama dokrajčila konavosku bunu. Naravno da je vlada bila svijesna, što sve duguje austrijskom vladaru, koji je radio, da se sačuva republika sv. Vlaha, i ona zato i kaže u tom pismu, kako sada nastaje prelijepo doba za dubrovačku državu, koga će se njeni potomci sjećati s ugodnošću i vječnom zahvalnošću, pa stoga moli još jedamput ministra Thuguta, da bude tumač njene smjerne zahvalnosti kod carskog prijestolja.[152] Istovremeno je senat naredio d'Ayali, da otiđe do Thuguta, neka ga obavijesti, kako je na miran način ugušena konavoska buna, te neka se zahvali na milostivoj carskoj zaštiti i na uspješnom posredovanju samoga Thuguta, koga će zamoliti, da bude i dalje dubrovački moćni zagovornik. Senat još nije zaboravio, da naro-

[149] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata Kiriku, 18. II. 1800. (br. 14).

[150] Radi interesantnosti donašamo u cijelosti i ovaj list, koji je također pisan hrvatskim jezikom: »Al Signor Passà di Bossina. Primilismo szjegneni list Vascega Prisvjetloga. i Priisvarsnoga Gospostva. po komu rasumjesmo svesctonam pisaste visce vojske u Gaskomu prikuppiene. Mi s vegh veshma sposnamo Vasju dobrotu i glubav prema nammi, i zjechja toga sveghvam vechma svjedocimo nascju harnos, i scelimo prigoddu sa mochvamje u djellima occitovatti. A setonam piscete da budduchise vojska skupila po osobitu zarskomu slavnomu fermanu, da je Vi nemoschete rasvarchi bes osobita zarskoga fermana, mi scjenimo da budduchinas Cestita Vrata pomillovali u nascoj potrebbi, i naresilli sa nascju obrannu prikupgljenene od vojske, kojaje imala po nascoj vogli vladattise i djellovat; sad kadje dospjella nascja potrebba, i svarka radi kojesmoje iskalli, nascaja vogla da se rasvarscje; scotose ugaghja s' predgim slavniem fermanom, koije je nascoj vogli podloscio. A joscte veshje usmnascja nascja poscjuda, da gludstvo u vojsku prikuppjeno buddese koliko prie na svoj dom povratiti, sa da toliko magne budde harcja (= trošak: I. Esih, o. c., 61) zarevoj hasni (= blagajna: I. Esih, o. c., 63), is koje po zarskoj naredbi ima bitti sasma naplachjeno. Niscta ne magne mismo davno nasecga vechila (= punomoćnik: I. Esih, o. c., 125), koi sjedi na Cestitiem Vratima, od svega scto i Vammi piscemo uvjescballi, naredilli da sve potanko da na snagne receniem Slavniem Vratima, i sahvali im na gnihoviem millostim. Ne budducchi sada na ovoj strani nasc tergjuman ne usmobuddemo svegh imat nacina sa u tursku jasiu (= pismo: Esih o. c., 68) nascevam liste napisatti, i radi toga u vlasckuvam jasiu napiscemo: nu kadgodse uzmosce naschi cjovjek vjesct turske jasie, nechjemose scteghjet gnime sluscitti, sa danas lasegne, i boglje buddete rasumjetti. I daste svegh u vechjoj cestitosti sa millosti prinsviscenoga zarstva« (Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata bosanskom paši, s. d. (br. 13).

[151] Ibid. — Lettere e commissioni di Levante ann. 1800.—1802., f. 110 — Pismo senata bosanskom paši, s. d. (br. 13).

[152] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Thuguta, 4. II. 1800. (br. 13/1).

čito upozori d'Ayalu, neka pred Thugutom pohvali brigu i zauzimanje generala Rukavine i Bradyja u korist dubrovačke republike.[153]

Isto tako senat nije propustio da se posebno ne zahvali i samomu generalu Rukavini, kome je izjavio, da mu je osobito obavezan, što je najpripravnije pružio pomoć republici.[154] Tim pismom je dubrovačka vlada konačno zaokružila i zatvorila krug oko pitanja konavoske bune u Turskoj i Austriji.

Međutim je dne 29. III. 1800. godine izdala zakon, po kome je određeno, da od sada ne mogu gospodari od svojih težaka zahtijevati, da im rade više od 90 dana na godinu*, uračunavajući u to i kišne dane. Nadalje je točno naznačeno, koliko gospodar ima kmetu davati za njegov rad na dan vina, kruha i povrća uz sô i ulje s time, da se to može pretvoriti i u novac, ako se obojica tako nagode.[155]

*

Tim aktom mislili su ovi zagriženi feudalci, koji su, poučeni iskustvom, postali prijazni i oprezni u ponašanju sa svojim kmetovima iz straha, da se opet ne ponovi sličan ustanak,[156] da su zaveli red među seljacima u Konavlima, čija buna zamalo nije izazvala međunarodni spor u jednom dijelu Evrope. Istina, otada se više u dubrovačkoj republici ne dižu seljaci, koji su po mišljenju savremenika tih događaja Mangourita, nekadašnjeg francuskog konzula u Ankoni, dočepali se iz ove bune ne samo velikih koristi, već im se je poboljšala sudbina i vraćene su im neke povlastice.[157]

Samo nepokretni i kratkovidni gospodari tih seljaka-kmetova ne će da uvide, da je došlo vrijeme, koje će ih pregaziti, jer nijesu sposobni da donesu nove i duboke reforme u unutrašnjoj strukturi svoje države.

Iz svega se toga vidi, da su sami Dubrovčani još 1799. godine kopali grob svojoj slobodi i samostalnosti, kada su u strahu od konavoske bune htjeli pustiti na svoj teritorij ne samo austrijske, već i turske čete. Tada je mogla Austrija, uslijed tadašnje političke i ratne situacije, da je samo htjela, vrlo lako ukinuti tu republiku i pripojiti je ostaloj Dalmaciji, i nitko u Evropi u taj čas ne bi ni prstom makao, da skoči na obranu dubrovačke države.

[153] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata d'Ayali, 4. II. 1800. (br. 13/2).

[154] Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente ann. 1800., f. 135 — Pismo senata Rukavini, 4. II. 1800. (br. 15).

* Dakle više za 15 dana od one odredbe iz 1713. godine (M. Medini o. c., 91).

[155] A. Dagl' Ivellio, Saggio d'uno studio storico — critico sulla colonia é sul contadinaggio nell territorio di Ragusa, Ragusa 1873, 64.

[156] M. B. Mangourit, o. c. II, 17.

[157] M. B. Mangourit, o. c. II, 17.

Buna u Konavlima,[158] iako je bila lokalnog karaktera, izazvala je ipak pažnju cijele europske službene javnosti. Ali i ona je propala kao i sve druge. Narod, koji se je digao, nahuškan sa strane, a onda sramno ostavljen na cjedilu, platio je za sve račun i čekao nadalje strpljivo, da se oslobodi jarma jedne preživjele i zaostale aristokratske državne tvorevine, koja se nije mogla dugo održati na svom komadu zemlje, pa je morala uskoro pasti u ruke novom susjedu — Francuskoj, nasljednici Austrije na Jadranu, koja ju je bez skrupula konačno dokinula, jer je stajala na putu grandioznim levantinskim planovima njenog cara Napoleona I.

[158] God. 1951. objelodanio je u izdanju Srpske Akademije Nauka J. Radonić V. knjigu »Dubrovačka akta i povelje« (Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, III, odelenje, knjiga XVI, Beograd 1951). U toj knjizi od 634. do 641. strane donosi regeste samo nekih isprava, koje se odnose na konavosku bunu u razdoblju od 11. VII. 1799. do 2. V. 1800. godine.